BIBLIOT. ISTITUTO
BOTANICO - PADOVA
A.P.L
541
1-2

R. ISTITUTO BOTANICO DI PADOVA
Sala ......
Palco ......
N. Inv.

BIBL. R. ORTO
BOTANICO-PADOVA
A.P.f,
541
N. 2215

INDA
CHO
COLA
TA

CHOCOLATA INDA.

Opusculum
De qualitate & naturâ
CHOCOLATÆ,
Authore
ANTONIO COLMENERO DE LEDESMA, Med. Fac. Professore in Ecisana urbe,
Hispanico antehac idiomate editum: nunc verò curante
Marco Aurelio Severino Tarsensi, Phil. Medico, & in Gymnasio Neapolitano Regio Anatomes & Chirurgiæ Prof. P.
in Latinum translatum

NORIMBERGÆ,

Typis Wolfgangi Enderi, Anno 1644.

Viro Perilluſtri & Excellentiſſimo, Domino

PAULO ZACCHIÆ,

totius Eccleſiaſtici Status generali Archiatro,

Patrono Colendiſſimo felicitatem!

Biennium, & quod excurrit, nunc eſt, quod Romam, terrarum illam gentiumque Deam, ex Neapolitano reverſus itinere, aliorum more illuſtria orbis loca perluſtrantium attentiùs contemplatus, rudera atq; ruinas priſci etiamnum ſui ſplendoris atque elegantiæ veſtigia intuitus, præſentem illius S. P. Q. felicitatem, quâ univerſa tum fruebatur

 batur

batur & privata civium ſocietas, & florentiſſima inibi Respublica, perennitatis voto proſecutus fui. Nec me parùm ratus beatum, unam gentium, Plinii teſtimonio, in toto orbe virtute haud dubiè omni præſtantiſſimam vidiſſe, quæ ſtudium ſuum in doctrinâ & ſapientiâ collocantium clavo obſequioſa, eorumque ſceptro ſubdita pareret; quin id meæ adjectũ ſorti qſ. ſuperpondium intellexi, ut Illuſtrium Virorum per trimeſtre, quo commoratus ibi, temporis ſpatium amicitiam, quam ſollicito ſemper ambivi animo, mihi ſenſerim obviam, quorum jucundiori gaudens converſatione non exiguam mihi nactus videbar moleſtiarum ex ſuſcepto itinere abundè perceptarum levamẽ, ſumptuum reſtitutionem, expenſarum lucrum. Favit huic meo inter

com-

compluresalios desiderio Illustris Petrus Servius, ad cujus gratiam consentiens aditum mihi fama paravit, tanquam primarium seculi Virum, ingenio, experientiâ, dexteritate, omniumque amore laudum atque virtutum Clarissimum. Nec deerat expectationi Excellentissimus Tobias Aldinus, exquisitâ plantarum, non indigenarum saltem, verùm & exoticarum, quas

utrumque Phœbi litus & Libanus colit,

cognitione nobilis, qui in indagandis veterum Botanologorum placitis nulli secundus; qui ob raras florentis judicii dotes Summi Pontificis viridario præest; cujus in colendo industriam, in plantando solertiam, in propagando felicitatem admirati sunt omnes, quotquot Maximi Principis in-

ſtructiſſimum hortum *bellè vide-re*. Suo quoq; hoc votum beavit favoris fœnore Experientiſſimus Nicolaus Larchæus, maturis ſuis conſiliis, inſignique in curando perſpicaciâ ætatem antevertens, cujus providæ, quos dubia ſalutis ſpes incurabiles reddit, commiſſi curæ inſperatam toties poſtliminiò aſſequuntur ſanitatem. Neque verò meus in his ſaltem acquievit animus, quin tui quoque nominis ſplendore, Illuſtris Zacchia, excitus, quem divina auguſti ingenii monumenta ad æthera uſq; evectum coruſcare inter æmulos

--- --- velut inter ignes
Luna minores

fecêre; Te videre, Te alloqui, Tibi me meaque omnia promtiſſimè offerre exoptavit. Cui equidem conatui bis reſtitit fortuna, teſtāte id amœniſſimâ quatuor fontium

tium viâ, quam toties ſpe vanâ lactatus, repetito ſubinde itu redituque trivi. Cùm verò ſpem ulteriorem Te conveniendi adimeret inſtans abitus, meum componere atque ſedare animum Tui deſiderio excitatum coactus fui, eâ tamen lege, ut quò remotiora peterem loca, eò viciniorem me Tibi exiſtimârim. Hinc ſive à mari fluctuante jactatus fuerim,

ſive per Syrtes iter æſtuoſas

inſtituerim, Tu ſubinde ante oculos verſabare meos, Tua continuò menti fixa inſedebat imago, Tuiq; perennem recolebam cum ſubmiſſa tanti nominis veneratione memoriam.

Quem proinde hactenus tacitum tuæ Nobilitatis mecum fovit cultum, nunc publicè erumpere patior, veluti ardentes in arcto compreſſæ angulo favillæ ob in-

tenſiorem vis coactæ æſtum diu latere nequeunt. Publicum hoc ſit tuæ apud me Virtutis indicium; publica hæc compellatio tuæ immortalis famæ præconium, cujus radiis per omnem jam Europam ſparſis cum lux major vix poſſit accedere, ſcintillulam ſaltem aliquam conferre auſus ſum, virium tenuitatem, voluntatis prolixitate compenſans. Rivulum igitur ſaltem calidi in Te adfectûs à me promanantem ſerenâ excipe fronte hilarique vultu, quo offero præſens de CHOCOLATA opuſculum, rarâ vocis exoticæ appellatione quibusdam ſuſpectum, gratâ tamen compoſitionis explicatione jam dudum expetitum: opuſculum nō proprii fructum laboris, ſed Excellentiſſimi Severini benevolentiâ conceſſum, quod ob intimam, quam Tecum Vir

iſte

iſte Illuſtris ſincerè colit, amicitiam, ad tuum deinceps favorem mihi quoque perennandum acceptiſſimum ſiſto pararium, obſervantiæ in Te meæ teſtem, quoad vixero, nullâ fortunæ injuriâ violandum; quem quippe quæſtum laudum tuarum opulentiorem reddidit venerabilis ille noſter Senex verus, ſeverioris Chirurgiæ reſtaurator & cultor, factâ toties Tui, dum hyberna apud eum agerem, illuſtriumque judicii tui κειμηλίων mentione honorificâ. Animus quidem erat, Te inſignem Muſarum Mecœnatem in luculentioris operis reſervare editionem; quam tamen animi mei promtitudinem differre nullatenus potui, duplici ratus nomine Tibi gratiorem, cùm bis dare dicatur ille, qui citò det. Sunt etenim penes me pleraque Excel.mi Severini manuſcripta,

ſcripta, quæ jam publicæ apparata ſunt luci: inter cætera abſolutiſſimum Chirurgiæ efficacioris opus, à commodiore elegantique ulcera, vulnera, aliosque corporis tàm internos quàm externos curandi morbos, qui ancipitem licet ſanitatem reddant, pertractandi ratione ab Hippoc. Celſo, Aëtio, cæterisque medicorum Principibus traditâ nobilitatum. Democritæa hanc excipit Zootomia, ſagaciſſima Viri hoc ſeculo paſſim decantati indagatio, Anatomica ſcil. opificii animantium organici membrorumque ſuorum actionis & uſus universi contemplatio, à primo Democrito diligentiſſimè exercitata, quo, promitto cum Experientiſſimo Romano, incurabilium medico, opere ad ἐνέργειαν Anatomicam nil videris optaverisve præſtantius. Adſunt elaboratiſ-

ratiſſima in pleraque Hippoc. Celſique opera commentaria, aliaque quædam ſcripta cedro profectò digna, ob materiam Jaſſolini, Magni ejus Præceptoris reliquiis confinem adjungenda, quæ certè, ſi nō omnia, plurima tamen hactenus typis data fuiſſent, niſi temporum iniquitas remorata fuiſſet, unde Germaniæ haud ſananda peſtis, Italiæ refricatum ulcus, Gallis renovata lues, imò univerſus hoc contagio contaminatus orbis adoptato Bellonæ conſortio Muſas ubivis indigniſſimè ſede protelat ſuâ. Hos autem aliosve, ſi qui obtigerint, Syrenios verè ſcopulos pro virili evitare conabor, nullum vel laborem aut moleſtiam ſubterfugiens, quin omnem moturus lapidem, ut prælo quam maturrimè illa omnia ſubjiciantur. Contigit hæc mihi præ cæteris felicitas,

tas, ut hánc apud tantum Virum impetrarem fidem, cui charissima sibi, quæque in gemmarum & emblematum censu habere solet, locupletissimos quippe ingenii fœtus committeret; cujus mihi gratiam conciliavit amicum, quod per aliquot tempus ei mecum intercessit contubernium, dulcisque conversatio, quin ipsemet ejus animus non mihi saltem, verùm & aliis omnibus priscâ fide inter cæteros præstantibus Germanis obvius. Hos mihi, verba ejus adfero, patres, fratres, cognatos jã dudum optavi: Hos amplector, exosculor: Hos corde & sensis intimis gero. Viri sunt omnes ex meo voto simplices, candidi, recti, virtutum & sapientiæ cultores, amicorum observatores, fideles, æqui, philoponi, & si studiosos & literarum amicos discreveris, nullis

popu-

populis aut gentibus ſecundi. His nimirū cauſis factum eſt, ut ego, qui literas & vitæ ſimplicitatem & exercitationem in bonis artibus amo & colo, nonnihil veſtrorum hominum gratiam iniverim promeruerimque: de quâ quidem meâ bonâ ſorte perennes & διακάρδιοι ſunt litationes & gratiæ Deo authori Opt. Max. Hoc eximium noſtræ gentis encomium, quod ex facundiſſimo ejus excepi ore, eò æquiùs Maximo huic Viro acceptum referimus, quô Inclytum ejus nomen ob divinas res geſtas ſcriptasque æterno dignius judicamus trophæo.

Sed quid diutiùs in evehendis Aurelii noſtri virtutibus occupor, quas leviter attingere aut ſaltem adumbrare volui, cum penitus depingere nequeam: neque

tamen fas piumque censetur ὁδοῦ πάρεργον Summa venerari Numina. Quod verò aliorum Tibi offerã libamina, Amplissime Zacchia, me imitatum Themistoclem reputabis, qui non cum suâ, sed Regis prole animum ejus ab offensâ sibi pristinâ reconciliavit. Mea immatura, si quæ exirent, amaritie ingrata forent, itaq; gratioribus aliorum ad comparandã gratiam nunc utor. Hanc indulge intimiùs Te amanti, reciprocoque mutui adfectûs calore me fove, meumq; hunc boni consule ausũ. Hujus si me voti cõpotem feceris, hoc si me dignatus fueris honore, adamantino Tibi me antehac ad obsequia quævis paratissimũ devincies vinculo, obligatumq; tenebis, donec

animam moribundo è corpore fundam. Benè & feliciter vale. Scripsi Norimbergæ Cal. Maji A. cIↃ IↃ C XLIV.

Ioh. Georgius Volcamerus D.

Ad Tractatum
de
INDA CHOCOLATA,

Quem Munere CL. V.
MARCI AURELII SEVERINI
publici juris facit
JOANNES GEORGIUS VOLCAMERUS.

Anagramma:
RES NOVAS MANU VELOCI OGGERIS.

Phaleucium.

PEr ventos celeres patere Nereo
Orbem novimus: En Cubile Phœbi
tentat Cymba volubilis, (stupendum!)
Quasi Solis in æmulationem:

nec quosdam haud-habitabiles recessus
lignum sollicitat; sed universum
transcendit facinus, novasq; merces
confert Africa, & usta Sole Tellus.
VOLCAMERE bonâ favente Hygeîâ,
hinc nobis quoq; Tu MANV NOVAS RES
VELOCI OGGERIS. Vrget ÆsculapI
Gens & Natio multa Pharmacorum,
ut sumptu, studio, eruditione
Sic seclo benè consulas futuro!
Sic nobis benè consulas Tibiq;!

jucundissimæ Amicitiæ testandæ studio adornabat

Georg-Philippus Harsdörfferus.

Bene-

Benevolo Lectori.

MAxima pars hominum eſt, qui Chocolatam hoc tempore absq́; omni conſideratione in potu uſurpant, ut non ſolùm in Indiis, quibus ſuos hæc debet natales, verùm etiam apud Italos, Belgas & Hiſpanos, in aulâ præſertim Regiâ communis & vulgaris habeatur ſitq́; potio. Verùm, cùm plures eſſe animadvertam, qui in dubium vocârunt, anne illã aſſumentibus obſit, an proſit: (complures enim exiſtimant, eam meatuum alviq́; anguſtiam parere; corpus pingue & inhabile reddere; fervorem hepatis excitare, & fomitem qſ. incendio ſuffice-

ſicere: Nonnulli contrà eunt, mordicusq; defendunt, illam ſtomacho maximè eſſe proficuam,& quovis quidem tempore, etiam calente Syrio) Idcircò non abs re duxi, pluribus hoc opuſculum elucubratum vigiliis voluptati atque emolumento Reipublicæ exponere. Demonſtrare igitur conabor, quomodo hæc potio ob rerum, quæ admiſcentur, diverſitatem, ut cujusq; utilitati & gulæ inſerviat, præparanda ſit, ubi talia poterunt addi, quæ corporis cujusque ægritudo ſibi vindicare videbitur. Neminem hucusque de hoc potu ſcribentem videre licuit, præter quendam, neſcio quem, Marchenenſem, Auhorem in re medicâ ſatis probatum, qui ex vulgi duntaxat narratione, uti ejus ſcripto abundè teſtatur, loqui videtur. Meatus etenim uteri Chocolatam conſtringere arbitratur, quòd frigidi ſicciq; ſit temperamenti: Quæ quidem ratio cùm nihil pon-

ponderis habeat, ut absterreantur illi, qui hoc fatigantur morbo, ac si illius potione uti nequirent; mearum mihi videtur esse partium, argumentis atq; rationibus Physicis proficuæ hujus atq; perutilis plantæ adversus omnem, quisquis etiam fuerit, saluberrimum hunc potum proscindentem tueri virtutem. Advertendum tamen est, quid cuique conveniat; quid in componendâ requiratur massâ, quantum denique potionis pro naturæ facultate viribusque hauriendum sit. Quapropter quâ potero brevitate, opus hoc in quatuor capita & veluti puncta dispescam, dicturus 1. quid Chocolata sit, quæ ejus natura, quæque ad illam conficiendam conveniant: Addam præterea Marchenensis Authoris præscriptionem, quâ suam ille sententiã exposuit: 2. de qualitatibus ex simplicium ingredientium permistione emergentibus: 3. quid in illâ permistione observandum

dum ſit, & quot modis natio Inda Chocolatæ potum præparet atque adhibeat: Tandem de ejus quantitate, à quibus, quo tempore, & quomodo ſumenda, ſermonem inſtituam.

CAP.

CAP. I.

PRincipio radix hæc *Chocolatæ* nomine ab Indis indigitatur, quam quidem nos Latino idiomate Confectionem diceremus, in quâ præ cæteris, quæ ad illam conficiendam cōgrediuntur, præcipuum veluti fundamentum priorem locum habet *Cacacius*, de cujus naturâ & qualitatibus ut differam, inprimis oportet. Ad communem proinde omnium sententiam *Cacacium* frigidum atq; siccum in gradu intenso esse dico. Et quamvis unumquodque simplex quatuor naturâ elementorum qualitates in actione & reactione, quam in seipso experitur, continere verum sit, oritur tamen exinde quædam alia distincta qualitas, quæ dicitur complexio. Hæc autem non semper una est, eodemque remanet modo in omnibus mixtis, sed immutari possunt quatuor illa simplicia, & una qualitas exuperat. Sic verò quatuor fuerint compositæ, quando duæ Symbolæ prædominantur qualita-

tes; alia verò, quam vocamus ad pondus, tunc resultat, cùm omnes dictæ qualitates stant in ęquilibrio, vel in pari mẽsurâ in æquali gradu. Ex dictis *Cacacii* constat complexio: Duæ quippe ejus qualitates obviæ sunt, siccitas videlicet atque frigiditas, quæ substantiam, cui inhærent, constringentem reddunt, corporisque meatus obstipantem, juxta terræ conditiones. Cùm itaque mixtum, non autem simplex sit elementum, necessariò sequitur, habere id partes elementis aliis respondentes; ac præcipuè complures habere videtur aëris elemento similes, ut sunt humiditas & calor, quæ in partibus bituminosis & viscidioribus insunt: quandoquidem multùm pinguis crassique humoris è *Cacacio* extillat, quod ipse meis oculis in Indiis vidi, dum eundem ad asperitatem oris leniendam colligerent fœminæ. Contrà verò objicies: Duæ qualitates contrariæ diversæque naturæ non possunt esse simul in gradu intenso in eodem subjecto: Sed siccitas & frigiditas in *Cacacio* sunt in gradu intẽso: Ergo repugnat, posse in eo inesse qualitates omninò supradictis contrarias, quales sunt calor & humiditas.

Pri-

Prima propoſitio non indiget expoſitione; libenter enim à communi Philoſophorum conſortio recipitur: ſecunda ab omnibus conceditur illatio, dependens ex formâ.

Fateor, argumentum hoc plurimùm faceſſere negotii Authori Marchinenſi, qui rationibus illis adductus videtur ad aſſerendum, eſſe in *Cacacio* calorem humiditatemque in gradu intenſo, cùm pariter in illo ſit ſiccitas & frigiditas,

His tamen non obſtantibus dupliciter reſpondetur: Ac primò; nunquam expertus eſt Author nominatus nec unquam vidit à *Cacacio* pinguem emanare humorem. Quid? quòd, quando *Chocolata* conficitur, *Cacacius* in pulverem redactus frequenti ictu pinſitur, uſque dum iterum conſolidetur, inque maſſam excreſcat, quod fit absque ullius alterius rei admiſtione: Id verò non eveniret, niſi aliquid bituminoſi atque tenacis in eo eſſet humoris, aëris elemento reſpondens.

Reſpondetur ſecundò à priori: *Cacacium* diſſimilibus diverſisque conſtare ſubſtantiis. Quapropter aliæ craſſiores ſunt, aliæ verò non item: In his au-

tem calor & humiditas reperiuntur, in illis verò ſiccitas & frigiditas.

Arduum tamen videtur, ac præter fidem, in uno *Cacacio*, qui tam exilem tenuemque ſubſtantiam ſortitus eſt, plures easque diſſimiles eſſe poſſe formas. Sed ut clariùs hæc noſtra probetur opinio, dico I. Hoc idem nos experiri in *radice Ponticâ*, quam R*heubarbarum* appellamus. Habet enim illa partes aliquas igneas, quæ alvum cient, nonnullas verò frigidas, quæ conſtipant. Hinc illa virtus vires reficiendi amiſſas, medendique inteſtinorum lubricitati.

Eodem ferè modo ſe res habet in chalybe, quem ſi contemplemur, gravem primâ facie deprehendemus, ſpiſſum, frigidum, ſiccum, atque adeò fateri cogemur, illum nil prodeſſe obſtructionibus, imò maximè nocere, quòd ſi verò ejus naturam altiùs inveſtigemus, à Medicis optimè conſultum obſervabimus, dum ad relaxandas alvi obſtructiones felici cum ſucceſſu præſcribitur. Quæ quidem difficultas ſolvitur ex eo, quod etſi chalybs habeat partes terreas conplures, habet & partes ſulfuratas, vividoque argento gravidas, per quas aperit ſibi quodammodo viam, atque

mea-

meatuum clauſtra perfringit, alvumq́; ſubducit. Atqui id fieri ſine arte magiſtrâ non poſſet. Nam dum chalybs duro molitur lapide, limâque comminuitur, dum minutatim conciditur, dum tenues attenuatur in pulveres, particulæ iſtę ſulfureæ Mercurioque vivo imprægnatæ, quæ vehementer agunt, ſeſeque penitiùs inſinuant, cum terreis atque tenacioribus illicò partibus miſcentur, ut permixtione hâc factâ ampliùs dici nequeat, chalybem eſſe conſtipantis naturæ: Imò oppoſitum mihi perſuaſum habeo, illum incidentem nactum eſſe, attenuantem diſſolventemque facultatem.

Confirmatur hæc ſententia I. authoritate Galeni *l.3.de fac.ſimpl.medic.c.14.* ubi docet: Pharmaca omnia, quæ ſenſui ſimplicia videntur, naturaliter eſſe compoſita, ac proinde qualitates habere contrarias, ut ſunt expellere & retardare, extenuare & pinguem reddere, arefacere & conſtipare: Neque mirum id videri debet, quandoquidem in omnibus mixtis inſita quædam virtus eſt calefaciendi & refrigerandi, unà cum qualitate caloris & ſiccitatis: & in quolibet medicamẽto reperiuntur par-

tes quà crassæ, quà tenues, quà raræ, quà densæ, quà duræ, quà molles. Et ibidem *cap. 15.* Exemplum adfert de pullo gallinaceo, cujus caro vim habet sanguinis impetum cohibendi, jus autem utero nocet.

Confirmatur hoc præterea exemplo laridi, quòd lotum nullam penitus virtutem dissolvendi habet, vel ad summum illa, quæ ei superest, debilis est, parvique momenti: Quid verò in *cap. 17.* in quo idem probat similitudine lactis? Lac enim plures habet substantias, videlicet casei, qui alvi meatus comprimit, & seri, quod est solutivum, ut idem Galenus affirmat, *l. de fac. medic. cap. 1.* Eodem ferè hoc pacto patet in musto, quod in diversas dividitur substantias; scil. in terream, qualis est fex, in tenuam, qualis est spumeus ille flos meri, & in substantiam vini, quæ dissimiles habet ab aliis qualitates atque virtutes, tàm in colore & gustu, quàm in reliquis accidentibus.

Aristoteles *l. de Mat. c. 5.* agens de putrefactione invenit easdem substantias, & in *capite* quoque secundo, quæ curiosus lector evolvere poterit.

Itaque secundùm Galeni atque Aristote-

ſtotelis ſententiam dantur diverſæ omnino ſub eâdem formâ ſubſtantię, quę opinio eſt valdè probabilis rationique conſentanea; ſi perpendamus, ab unoquoque alimento, quamvis ſimpliciſſimo, oriri in jecore humores quatuor, non ſolùm ſecundùm diverſas temperaturas, verùm etiam ſecundùm ſubſtantiam, quæ plus minusve humorũ procreat, juxta partes eidem ſubſtantiæ reſpondentes: ideoque morbi, qui frigidam ſortiuntur cauſam, calidis alimentis curantur, & econtra.

Ex quibus exemplis & nonnullis aliis, quæ afferre poſſem, colligitur, quòd dum molatur *Cacacius*, partes ejus diſſimiles inter ſe intrinſecè commiſcentur, atque adeò partes aqueæ calidæq́; cum terreſtribus frigidisque permixtæ (uti de chalybe diximus) eas comprimunt redduntque non adeò tenaces, ut antea, ſed cuncta æquali quadam mediocritate coguntur, quæ aëris potius calore humidoque ſeſe conformant, quàm ſiccitate terræ, ejusque frigiditate: Vti videre eſt, ſi *Cacacium* diſſolvimus in potu; vix etenim verſatili agitatur molâ, illicò ex eo ſpumeus craſſusque emanat liquor. Hinc facilè colli-

ligere possumus, quantas ille butyrosas habeat partes. Ex quâ doctrinâ etiam conjicio, Marchenensem deceptum Authorem, qui agens de *Cacacio* existimavit illum uteri adstringere meatus; quasi verò tali adstrictioni nullum accederet temperamentum, dum *Cacacii* qualitates inter se uniuntur mediâ partium contritione, ut dictum est. Multa insuper eidem, quibuscum suapte naturâ immiscetur, insunt ignea, quæ necessariò incidere atque reserare debent corporis meatus, non v. præcludere. Et quidem ad id probandum sapientissimorum hominum suffragia & aliena proferre exempla præter illa ipsa, quæ eodem in *Cacacio* videmus, supervacaneum fuerat. Hic etenim nisi molatur, ut dixi, in *Chocolatæ* potione conficiendâ, se , dum maturescit in fructū, præmansus deglutiatur, ut mulierum in Indiis mos est, alvum obturat, obstructionesque parit difficillimas. Idque exinde oritur, quòd interior ejus substantia solâ dentium incisione non exactè comminuitur perfectèq; commiscetur: Requiritur enim artificiosa contritio, sicuti superiùs innuere visi sumus. Primorum aut Philosophiæ rudimentorum

rũ meminiſſe debuiſſet Author noſter, in quibus docetur, nullam habere vim illationem illam, quæ deducitur à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter. Quis enim adhuc auſus eſt dicere, eſt albus ſecundùm dentes; ergò eſt albus ſimpliciter. Poteſt namque aliquis candidos dentes habere, cæterà niger eſſe. Eodem pariter modo nõ valet abſolutè proferre, *Cacacius* obſtruit alvi meatus; igitur medicata potio, quæ ex illo cæterisq; ingredientibus componitur, eundem pariet effectum.

Adeò exilis ac tenuis eſt arbor, quæ fructum hunc gignit, tamq; torrida telluris iſtius eſt temperies, in quâ naſcitur, ut, ne Solis æſtu conficiatur, alias ibi conſerere plantas neceſſe ſit, quæ ubi excreverint in arbores, *Cacacium* ſervent, ut è ſolo ſurgens nativo ſub illarum ſe condat umbrâ.

Porro fructus ejus nunquam Cœli inclemẽtiæ expoſiti, nec ſine cortice proveniunt, ſed vel deni vel duodeni in cucurbitulâ quâdam incluſi, quæ magnitudine, formâ atque colore ficum æmulari videtur.

Duplex *Cacacii* genus reperitur; primum vulgare eſt, violacei coloris vergen-

gentis in purpuram. Alterum laxius est ac majus, *Faxlaxta* dictum, atque hoc ad albū proximè accedit colorē, siccæ naturæ, somnumque fugat: idcircò vilioris est pretii, infimumque tenet locum. Sed hæc de *Cacacio* dixisse sufficiat.

De reliquis autem, ex quibus *Chocolata* conficitur ingredientibus solliciti complures inter se concertant. Alii enim *nigro utuntur Pipere*, quod cùm calidum & siccum sit, nemini prodesse poterit, nisi quibus jecur est frigidius. Hujus quoque sententiæ assecla est artis Medicæ Professor insignis in Mexico, quem (uti probatæ fidei Vir mihi retulit) id expertum perhibent in hepate vervecino, cujus partem unam *Pipere* circumspersit, alteram verò *Ciele*. Exacto naturalis diei spacio pars *Pipere* aspersa, macie confecta atque arida reperta fuit, altera verò, quæ *Cielem* experta fuit, intacta & illibata apparuit.

Ejus de Marchena doctissimi Viri sic se habet descriptio. Sumantur *Cacacii 10. libræ, una Sacchari cum alterâ dimidiâ. Cinamomi unciæ duæ, Piperata cornicula, seu Cardamoma, 14. Semiuncia Caryophylli aromatici, vel Anisum duorum*

rum Carolenorum ponderi respondens. Aceotes, quantum satis est ad colorem dispergendum. Addunt insuper alii Amygdalas, expressamq; è mali medici floribus aquam.

Verumenimverò ut de hac descriptione dicam, quod sentio, primò sciendum est, quòd non omnia possumus omnes, ideoq; eadem diversimodè re uti debemus. Neque enim, qui eodem laborant morbo, idem adhibent medicamentum, eodemque modo, sed vel addendum nonnunquam est aliquid, nonnunquã verò detrahendum, ut cujusq; necessitas, temperamentum ac vires patiuntur. Et si tunc Saccharum admisceatur, cùm bibitur, non repugno; si, quantum satis est, adhibeatur. In orbiculos præterea à Mexicanis mulieribus effingitur *Chocolata*, eaque in tabernis venalis exponitur. *Aromaticis* verò *Cariophyllis*, quos Author commemorat, non utuntur ii, qui haustum *Chocolatæ* præ cæteris æstimant, rati fortassis eos, etjamsi oris graveolentiam tollant, alvum adstringere, vi carminis:

Fœdorem emendant oris Caryophyla fœdum,
Constringunt ventrem, primaq; membra juvant.

Quo-

Quoniam itaq; alvum obturant (sint licet calidi in tertio gradu) cavendum ab illis est, quamvis prioribus prosint membris, in quibus concoquitur cibus, stomacho videlicet atq, hepati, uti versus docent.

Campestres Vainiliæ pulcherrimæ sunt & *Fœniculi* odorem spirant, iisq;, quòd nimirum calidæ non sint, utimur. Neq; tamen *Anisum* excluditur (ut Author ipse monet) quo sine *Chocolatæ* nõ diluitur potio, cùm ob plurimos morbos utilissimum sit, qui à frigidâ oriuntur causâ, cùmq; tertium caloris gradum excedat, itaque *Cacacii* frigiditatem temperat, & multùm prodest, uti subjecti demonstrant versus:

Morbosos renes, vesicam, guttura, vulvam,
Intestina, caput, cumq; liene jecur
Confortat, variisq;, Anisum, cum subdita morbis
Membra, istud tantam vim leve semel habet.

Aceotem in eâ quantitate, quâ Nux avellana est, exiguam nimis dixerim: Neq; etenim massæ universæ colorem conciliare poterit, itaque addi ejus sufficiens potest quantitas ad artificis arbitrium.

Nec

Nec reprehenderim eos, qui *Amygdalas, Nucesq́; avellanas* adhibent; Meliores enim *Maico Pancoiq́; ſunt*, ideoque in *Chocolata* potione conficiendâ eas adſciſcerem, quòd præter ea, quæ diximus, mediocriter calidæ ſunt, tenuemq́; habent humorem. Non autē virides eſſe debent, ut Poëta monet:

Dat modicè calidum, meliusq́; Amygdala ſuccum,
Et tenuem inducunt non mala damna nova.

Avellanas nuces rejicere non auderem, quoniam ejusdem ferè cum *Amygdalis* temperamenti ſunt, quamvis ſicciores cùm ſint, viciniores ſunt temperiei biliofæ: Toſtæ v. ſub calido cinere alvum ſtomachumq́; valido firmant robore. Si volueris proinde vapores ab utero halantes avertere, hunc in conficiendâ *Chocolate* obſervabis modum ad mentem Poëtæ:

Bilis Avellanam ſequitur, ſed roborat alvum,
Ventris & à fumis liberat aſſa caput.

Iis proinde plurimùm proſunt, qui flatibus ab hypochondriis ad cerebrum aſcendentibus divexantur, undè turbata inſomnia perverſaq́; phantaſiæ actio redun-

redundat. His cum non consentior, qui *Panicum Chocolatæ* immiscent, biliosum enim gignit humorem, uti clara Poëtæ verba sonant:

Crassa melancholicum præstant tibi Panica succum,
Siccat, si ponas, membra gelantq; foris.

Flatuosos insuper gignunt morbos, verùm utuntur illo ad augendam saltem *Chocolatæ* quantitatem, unde majorem sibi quæstum eliciunt.

Cinamomum calidum siccumque est in 3. gradu, facitq; ad stomachum & renes, nec non iis, qui frigidos patiuntur morbos, conducit: quin etiam oculis & cordi prodest. Nam

Commoda & urinæ Cinamomum, & renibus affert,
Lumina clarificat, dira venena fugat.

Aceotes qualitates sunt incidentes extenuantesque, uti doctissimorũ plerorumq; Virorũ in Indiis experientiâ constat. Quòd si enim in respirandi mejendique difficultate humores crassos & lentos attenuandos censent, *Aceotem* medicamenti loco præscribunt. Quapropter obstructionibus in universum convenire judicârim, tàm in pectoris dila-

dilatandis anguftiis, quàm oppilationibus uteri reſerandis. *Chiles* quatuor genera ſunt; primum eſt *Chiltecpin* nominatum, palatū ſuaviori guſtu inficiens. Alterum *Ionalchieles*, qui temperati in calore, & veluti cæterorum fructus, unà cum pane comeduntur, amari nonnihil ſaporis habent, ſolumq́; nativum non agnoſcunt aliud, præter lacum Mexicanum. Reliqua verò duo *Chilpatilaqua* nuncupari feruntur. Differunt *Chiles* iſti à ſuperioribus, frequentioresq́; habentur.

Addam præterea nonnulla alia, quæ *Chocolates* potionem ingrediuntur: Hęc ſunt celebriora, *Mecaſuchil*, *Vixacaxtei*, quæ idiomate noſtro *Oreivele* dicuntur, & ſunt flores aromaticum calidumque exhalantes odorem. Porro *Mecaſuchil* vim habet laxandi alvum, ideoq́; ex eo prævium medicamentis poculum concinnare ſolent Indi. Miſceri ejus loco quoq́; poſſent frumentacea, ut mos apud Hiſpanos eſt, in maſsâ. Si quis verò uteri meatus aperire velit, pulverem *Roſæ Alexandrinæ* adſpergat, atque utraque ſimul cogat. Talia atque ſimilia in medium proferre, nō abs re duxi, ut quisque ſibi gratiora magisque pro-

ficua

ficua eligere poſſit, ſecundùm ægroti corporis naturam.

CAP. II.

NOn inficior equidem, quod verum licet ſiat, calidiora pleraque *Cacacii* commiſtionem ingredi, ejus tamẽ quantitatem cæteris majorem eſſe ingredientibus, eaque ſuperare omnia. Hinc illiꝰ frigidior temperies aliorum calore temperatur, communicatâ ſingulis partibus hac intimæ ejus ſubſtantiæ qualitate; adeò, ut ex actione illa & reactione partium (quod in contrariis medicamentorum qualitatibꝰ ad certam quandam temperatamq; διάθεσιν redactis adparet) *Cacacii* frigidorum & calidorum ingredientium *Chocolata* ipſa emergat tẽperatæ facultatis, aureæ quodammodo mediocritatis limites attingens. Quod experientiâ rationibusque comprobare poterimus. Experientiâ quidem, poſitis illis, quæ à Galeno dicta ſunt, medicamina quippe omnia temperata calorem frigidi communicare, frigiditatem verò calido cuique tribuere, id quod roſacei aceti exemplo confirmat:

firmat: Ego etenim ipſe motus iis, quæ in Indiis fieri ſolent, cum illuc perveniſſem, ægrotantiumque domus aëris calore ferventes percurrerem, aliquando hauſtum aquæ petere ſolitus vitales reſtinguendi faces gratiâ, Indorum ſuaſu *Chocolatam* ſiti compeſcendæ convenientiorem bibi, ſæpiusque id factum leniebatur exinde ardens bibendi deſiderium, etiamſi jejuno aſſumſiſſem ventriculo, ſtomachi tamen vires refectas ſentiebam.

Rationibus idipſum quoque probatur. Demonſtravimus jam, non omnes *Cacacii* partes frigidâ conſtare qualitate. Complures ſiquidem in eo butyroſas ſtatuimus partes, quas calidioris eſſe temperaturæ manifeſtum eſt. Hinc etſi verum ſit, *Cacacium* quantitate cætera excedere ingredientia, illius tamen partes frigidiores calidioribus coadunatæ retunduntur, quodammodo, atq; vim ſuam priſtinam, remiſſam licet, videntur retinere. Vnde enervatum partium ejus robur tam ſedulâ illius contritione, quàm reliquorum ingredientium caliditate ſecundum vel etiam tertium attingente gradum, facillimè ad mediocritatem inclinat: Simili prorſ⁹ ratione, quâ

quâ duo secum ipsis manus manib⁹ immiscent, quorum alter algentem frigore, alter verò calore ferventem objicit, suas sibi mutuò qualitates imprimunt, adeò, ut neuter cum primâ illa manus constitutione discedat, sed uterque moderatâ content⁹ temperie. Eodem pariter modo ii, qui se in gymnicis exercent ludis, integris initio viribus certamen aggrediuntur: postquam verò continuo nisu atque impetu imminutæ pugilum vires defecerunt, utriusq; debilior virtus est. Docet id Aristoteles *l. 4. de gen. Anim. c. 3.* ubi agentem, inquit, quodammodo etiam pati, non secus ac ille, qui calefacit, infrigidatur, quique implet, aliquo modo impletur.

Hinc facilè colligo, non statim, ac *Chocolata* compositio facta est, illâ nos uti conferre, sed post aliquod dies, elapso saltem jam mense. Hoc enim temporis intervallum requiritur, ut contrariæ ingredientium qualitates infringantur, atq; in convenienti mediocritatis termino consistant. Primò namque unumquodq; contrarium conatur producere suum effectum. Natura verò nõ patitur uno eodemq; tempore calefieri simul & frigefieri. Hinc etiam emanat

nat ratio, cur præceperit *Philonium* Galenus *l. 12. Meth. 4.* non adhiberi ante annuũ curriculum, vel pręterlapſis ſaltem ſex menſib⁹. Ejus etenim commixtio fit ex Opio, quod frigidũ eſt ut quatuor, & ex aliis rebus, quę calidæ ſunt ut tria. Vſus ipſe hanc probat opinionem, quem deprehenderunt ii, quibus *Chocolatæ* potu vires redditæ fuêre validiores, qui omnes uno faſſi ſunt ore, illâ ſe magis adjutos, quæ multis abhinc menſibus confecta eſſet: contrà quæ recenter diluta fuiſſet, eis ſtomachum perturbaſſe noxiamque extitiſſe, dixere. Cui & ego ſubſcribo ſententiæ, conſiderans partes illas butyroſas à terreâ *Cacacii* naturâ non ita facilè poſſe ſubigi: quod clarum eſt ex eo, ſi, ut inferiùs innuam, *Chocolatam* hauſturi igni adponunt, dum calefiat, calore utique iſto craſſus ejus ſeparatus humor ſtomachum diſſolvit.

In hoc tandem capite ſtatuo, *Chocolatam* non adeò frigidam eſſe, ut *Cacacii* frigiditatem exæquet, neque adeò calidam, ut cæterorum ingredientiũ qualitatibus par ſit: Sed mutuâ horum actione & reactione moderatam acquirere temperaturam, quę frigido calidove emo-

emolumentum afferat ventriculo, si nō nimiū adsumatur, uti inferiùs monebimus, & transacto saltem unius mensis curriculo, uti supra demonstratum fuit. Equidem ignoro, an ull⁹ quispiam, qui vim *Chocolatæ* expertus, si eo, quo diximus, modo singulis accommodata individuis pręparetur, inveniri possit, qui eam rejicere audeat : pręsertim, cùm illa adeò frequens jam sit, ut medicamenti loco omnium qs. non in Indiis tantùm, verùm etiam in Hispaniæ Galliæque regionibus saluti consulat. Fragili sanè fundamento Marchenensis nititur authoritas, dum jecur obstruere *Chocolatam* asserit. Si hoc esset, utique corp⁹ junceum redderetur : Sed pingue illud & lacertosum reddi, experientia docet, quam rationem examini paulò inferiùs subjiciemus. Atque hæc de pręsenti articulo.

CAP. III.

CVm in primâ parte de *Chocolatæ* definitione, deq; *Cacacii* qualitate & reliquis ingredientibus : In alterâ verò de temperamento, quod ex ipsorum commistione emergit, differuerim; reliquum

quum nunc eſt de modo eadem miſcendi diſcurrere. Primò autem meliorem atq; commodiorem ex iis, quæ ſe mihi offerunt, ejus deſcriptionem in medium proferam, quamvis communem omnibus preſcribere modum, uti dixi, non liceat, iis potiſſimum, quibus ſequior valetudinis ſtatus eſt; Illis tamen, qui incolumes agunt, hæc prodeſſe poterit, ut nimirum (quod in primi capitis calce monuimus) ea ſeligant & admiſceant, quę his illisve ſubjecti cujusdam partibus commodo eſſe poſſunt.

Deſcriptio ſic ſe habet. *Centenis quibusq; Cacacii Chiles duo miſcentur, quos majores eſſe diximus, Chilpatlaquæ vocatos, vel præ his Indiarum Chilis accipi poteſt Hiſpanorum Piper, omnibus majus atq; calidius. Recipe dein tantum Aniſi, quantum manu capere potes, Orichelas, quæ Dinataldides nuncupantur, atq; duo Mecaſuchil: Et niſi alvi anguſtia premat, Alexandrinas roſas in pulverem redactas, item Vainiliam unam, Cinamomi uncias duas, Amygdalas duodecim, totidemq; Nuces avellanas, mediã Sacchari libram: Aceotes verò, quantum ſatis eſt, ad hæc omnia conglacianda:* Verùm ſi omnia ex Indiis haberi nequeant, alia

in locum eorum ſubſtituantur ingredientia.

Methodus conficiendi.

Cacacius cæteraq; ad mixturam hanc pertinentia pinſuntur lapide quodam *Metatis* nomine dicto, ad hujusmodi uſum excavato; animadvertẽdum autem eſt primò, ut omnia, quò meliùs frangi poſſint, antè coquantur ingredientia, prȩter A*ceotem*. Secundò, ut diligentia adhibeatur, ne adurantur, nigrumque contrahant colorem; aut nimioq; admota calori inſitam ſuam exhalent virtutem, amarumque acquirant ſaporem. Prȩcedunt in comminutione *Cinamomum* & *Chile*, quȩ ſimul cum *Aniſo* moluntur; poſtremo autem loco *Cacacius* ipſe, qui paulatim confringendus reſtat; ſingulis quippe vicibus, quoties quòd de eo molæ ſubjicitur, circumagatur lapis, ut faciliùs diſſiliat, meliùsque conteratur: deinde in ahenum poſt *Cacacii* comminuti ingredientium pulveres injiciuntur, qui lignea quadã ſpathia eidem permiſcentur. Coacta in unum maſſa lapidi rurſus ſubdita, cui ſubjectæ candentes fuerint prunæ, perquàm optimè diluitur. Cavendum tamen eſt, ne vehementior ſupponatur ignis,

ignis, ut butyrosus nimio calore effervescens humor effundatur. *Aceotem* velim *Cacacio* admisceas, ut cum eo molatur, coloremque meliùs acquirat: cæteri pulveres cribro, antequam confundantur, secerni debent. Sicut & *Cacacii*, cortices removeri longè melius est. Quòd si sufficiens facta fuerit contritio (quod videbitur, cùm nulla ampliùs putamina apparuerint) spathulâ massæ pars eximitur, quæ statim fundetur in orbem atque in arculas tunc reponitur: cùmque congelascet, dura consistit. Notandũ autem hîc, *Cacacii* massam Papyro, seu latis arborum frondibus, quales sunt Platani, superimponendam esse, in quibus gens Inda dictos efformat orbiculos, vel saltem, ut dixi, Papyrus accipitur, si extẽditur massa, duplicata, positaque sub umbra obdurescit: Duplicata deinde Papyro iterum exsiccatur: Papyrus etenim, quàm habet pinguedinem, attrahit. Si verò tabulæ infundatur, integra colligi atque reponi non poterit.

Duplici modo ab Indis assumitur, alio eòque frequentiore, quo igni admota bibitur, *Acolle* immixtâ. Atque hæc olim potio in usu fuisse traditur. *Acolle*

vocant Indi maſſam ex *Mais* farinâ collectam, quam deinde *Chocolatæ* immiſcent. Vt verò ſalubrior ſit potantibus, exterior corticis pars, quæ flatus excitat, bilemque commovet, removetur, eaque ſaltem, quę melior ſanitatique conducibilior, remanet. Sed revertamur ex iis diverticulis ad ea, quę hactenus à nobis aliis occupatis intermiſſa fuêre. Referam novam, poſtquam apud Hiſpanos inclaruit, potionis methodum, quæ duplici ab ipſis fieri ratione conſuevit. Primo quidem modo diluitur *Chocolata* cum aquâ frigidâ, ſpumeusque ejus humor cuidam infunditur pollubro, id verò, quod remanet, igni admovetur unà cum Saccharo; Hoc poſtquam incaluit cum ſpumeâ illâ, à quâ ſejuncta fuit, iterũ cõfunditur parte, atque ita ebibitur. Alter autem modus vult calefieri aquam, & in vaſe repoſitam *Chocolatam*, quantum ſatis eſt, haberi, ſuperq; illam parum aquæ fundi, ac verſatili diſpergi molâ; tunc ſtatim, atque benè diluta eſt, reliquum calidæ cum ſaccharo in eâdem *Chocolatâ* diffundi & hauriri. Habetur præter hunc alius inſuper modus, qui talis: *Chocolata* aquę immerſa in fictili ad i-

gnem

gnem coquenda, ut diſſolvatur; addendum dein ſaccharum, competensque quantitati *Chocolatæ* aqua, illaque iterum coquenda, donec butyroſus ſuperinnatet cremor. Cavendum verò à nimio ignis fervore, alioquin humor iſte concitatus ebulliens foràs elabetur. Monitũ tamen te velim, ultimum hunc modum, etſi gratiorem & dulciorem, non tamen adeò ſalutarem eſſe. Cùm enim pinguis ille liquor diſſolvitur, à terreſtri ſeparatur parte, quę fundum petit. Bilem proinde hic parit potus, ſtomachumq; afficit, nauſeam ciendo. Si placuerit frigidã potare *Chocolatam*, quam à præcipuo ingrediente *Cacacium* appellant, quo ad æſtum hepatis attemperandum utuntur, dilues *Chocolatam* in aqua, molæque verſatilis ſubſidio ſpumam elicies, quę magis augebitur, quò diutiùs *Cacaci⁹* ipſe comminuitur: Effuſam in aquali ſpumam paulùm ſepones; id, quod remanſit, miſcebis cum Saccharo ſupraq; ſpumam immittes, frigidamque potabis, Verùm hoc potionis genus ob nimiam, quâ prædita, frigiditatem omnibus conducere nequit. Experientiâ ſiquidem conſtat, ſtomachi dolorem eodem cieri. Quę detri-

menta mulieribus pariat, afferrem lubens, nisi brevitatis rationem habens longiorem detractarem relationem. Similem ferè frigidam potandi *Chocolatam* habebis modum, qui talis. Addatur *Chocolatæ* dilutæ *Mais* tostę & in pulveres redactæ respondens quantitas, quæ adinvicem benè permista spumeum dabunt liquorem, qui, perinde suprà dictum, frigidus hauritur.

Brevior & facilior præ cæteris inventus est modus ab iis, qui negotiis variis distenti moram pati non possunt, salubrior reliquis, & quo ipse utor. Aqua ad ignem calefacta *Cacacio* contrito cum Saccharo affunditur, molâque versatili crebrò circumagitur. Hâc scil. viâ spumeus ille liquor sive cremor pinguis non, ut in cæteris fieri monstravimus, separatur aut sejungitur.

CAP. IV.

Reliquum nunc est extremo hoc loco pauca de quantitate *Chocolatæ* assumendâ, item de tēpore utendi, & à quibus usurpari queat, disquirere. Immoderatus enim cujuscunque potionis, sive *Chocolatæ*, etiamsi saluberrimæ usus da-

mnum

mnum adferre poteſt. Quid igitur mirum, ſi quis nimiâ *Chocolatæ* quantitate uſus eam ceu meatus corporis obſtruentem damnaverit? Quod in quovis potûs genere palàm fit, ut qui nimio ſe vino obruerit, non ſaltem calorem concipit, ſed & frigidos exinde patietur morbos. Natura etenim ſuperfluam illam quantitatem vel expellere, vel in ſuam transvertere ſubſtantiam nequit. Præterea, ſi quis nimiùm *Chocolatæ* biberit, tanta ejus quantitas per totum ſubjectum ęqualiter diſtribui haud poteſt; partes quippe ejus pinguiores ſi craſſioribus hepatis venis adhæſerint, fieri nequit, quin illę obſtipatæ penitus obſtruantur. Quapropter, ne tale contingat incommodum, quinque vel ſex *Chocolatæ* uncias ebibi poſſe ſtatuo, manè quidem ſub auroram, imò & tempore hyberno.

Quod ſi corpus bilioſo ſcateat excremento, in diluendâ illâ Endiviæ aquam præ ſimplici eligat, quę cũ æſtivo quoque tempore convenit ratio. Qui Pharmaci loco eam adſumere cupiunt, dum obſtructionibus tentantur, atque jecur ſive calidum ſive frigidum experiuntur, ſuccum ex radice Ponticâ expreſſum

huic addant. Verùm generaliter loquendo ſumi poteſt circa menſem Maji, tunc præcipuè, cùm dies ſereni clementiori ſub cœlo decurrunt. Ardente autem Syrio Hiſpanis non concedo, niſi iis, qui longiori ejus uſu adſueti nullum ampliùs ex hoc hauſtu incommodum concipiunt. Poteſt namq; corpus quoddam tam calidum eſſe, ut neceſſe habeat eo tum temporis uti, dummodo Endivię aqua admixta fuerit, quartoque quovis die, præſertim cùm ſtomachi debilitatem ſentit, bibatur.

Licet verò Indorū hæc ſit potio per univerſum annum hauriri conſueta, etſi ipſa regio ſit calidiſſima, ſolum verò Hiſpanorum æquè ferveat æſtivo tempore; tamen ad inveteratum illorum uſum reſpiciendum eſt; dein ad immodicum illic calorem nimiamq; humiditatem, quæ calori juncta corporis poros atque meatus aperit, unde noſtra continuò deperditur atque imminuitur ſubſtantia, advertendum, quę præcipua eſt cauſa, cur non ſolùm creſcente Solis æſtu, verùm etiam quovis temporis articulo hoc potu utantur. Inde verum manet, quòd intenſo regionis calore naturalis noſter calor tranſpiret, atque

ille

ille potiſſimum, qui ventriculo cęteris-
q; viſceribus ineſt, ita quidẽ, ut quam-
vis aër circumfuſus calidus apprimè ſit,
ſtomachus tamen frigeat, atque adeò à
Chocolatæ potu juvetur. Id autem nõ ſo-
lùm de *Chocolata* intelligendum eſt,
(quæ, ſicuti probavimus, temperato
prędita calore)ſed etiam de mero,quod
per æſtivam æquè flagrantiam absque
noxâ hauriri poteſt,imò ſtomacho tum
temporis cõfeit. Contrà illi, qui àquam
hauriunt, maximũ ſuę valetudinis diſ-
pendium patiuntur, quod ventriculi
calor evocatus ſequiùs concoquit & di-
gerit, exinde ſexcentis expoſiti morbis
plurimùm periclitantur. Neq; aliquem
terrena moveat *Cacacii* portio, quę na-
turâ fundum vaſis petit, ab iisque, qui-
bus melior & ad ſubſtantiam corporis
noſtri cõveniẽs videtur, ebibitur equi-
dem, non tamen ſine nocumento. Præ-
terquam enim quòd illa ſubſtantia
terreſtris ſit & craſſa, adeoq; vehemen-
ter obſtruat, vim tamen bilem ciendi
inſignem obtinet, unde abſtinendum
ab iſtâ ſuaderem remanentiâ.

Supereſt tandem enodanda quædam
ardua & difficilis quæſtio, cujus & ſu-
prà mentionem feci, qui fiat, quòd*Cho-*

 cola-

colatam bibentes inpinguescant. Quòd si enim ea, quę ad potionem conficiendam assumuntur, omnia perpendamus, illa, solo *Cacacio* excepto, ad extenuationem corporis, quòd calida siccave sint tertio ordine, facere videbuntur. Verùm manifestæ jam sunt *Cacacii* qualitates palàm demonstratæ, frigidæ quippe siccæque, quæ etsi ad incrementum corporis inservire nō posse cēseantur, butyrosas tamen ejus partes, quas ipse expertus sum, pingue corpus reddere, calidas verò, quæ confectionem hanc ingrediuntur, pro vehiculo servire statuo, quò pinguis ista substantia ad jecur deferatur, ex hoc in cæteras dimanet partes, tandem ad remotiores carneas pinguesque demum derivetur, ibique similem sibi nacta substantiam, quæ calida humidaq; sicuti butyrosa illa, eandā transiens in naturam pingue illud reddit & adauget.

Complura ex uberrimo Philosophię fonte, uti & ex ditissimo Facultatis Medicæ promtuario proferre possem, nostro proposito faventia, quę cùm Academiis magis idonea quàm huic opusculo videam, lubens omitto. Vnum saltem coronidis loco addere libet, isti meæ, quam

quam propoſui, deſcriptioni commodè addi poſſe *Pepois Cucurbitæque ſemina* tenuiter attrita, quòd, quibus jecur calidius, renesque æſtuant, proſint: Qui verò jecoris obſtructione ejusque immoderatâ frigiditate laborãt, *Doratiliæ* pulverem immiſceant: Si quis odoris fragrantiam expetat, *Succinum Valentiamque* maſſæ adſpergat. Nec fruſtra erunt ſuſcepti labores, ſiquidẽ opuſculum hoc ad omnium voluptatem atque palatum fuiſſe crediderim.

Appendicis loco

Addere nonnulla in Chocolatæ favorem à diverſis propalata Authoribus è re fore viſum fuit, quorum ope in perfectiorem tàm ingredientium, quàm qualitatum ipſius cognitionem Lector Benevolus *penetrare poſſit. Obſcuriorũ quarundam vocum lucem ſequentia adferent; cæterorum verò (cùm confectione iſtâ ab Indis præparatâ gaudeamus, nec eandem moliri ipſi cogamur, neq; etiam ob ingredientium, quâ præmimur, indigentiam liceat) formam atq; naturam cuivis indagandam relinquimus.*

Arbor cui innaſcitur Cacacius) Ind. Occid. part. 5. l. 2 c. 16.

NIcarguam, novi orbis provinciam, non uſque adeò magnam cùm ſubegiſſent Hiſpani, propter inſignem, quâ excellit, fertilitatem uberemque omnium rerum proventum Paradiſum Mahumetis nuncupârunt. Peculiarem producit fructum, *Cacavate* dictum, ex quo abundantem colligunt quæſtum. Arbor, quę hunc profert, modicæ eſt magnitudinis, in humidis & opacis ſaltem naſcens locis: quæ ſi Solis radiis nimiùm feriatur, contabeſcit: unde ferè in ſylvis aliisque locis, quæ apricanti minùs proſtant Soli, ſeritur.

Iuxta easdem alias editiores plantant, formâ tiliis noſtratibus non diſſimiles; quæ ſi adultæ, *Cacavates* inumbrant. ne quis Solis æſtus iis obeſſe poſſit. Fructus Amygdalarum ſpeciem refert, ſiliquis quibusdam velut Cucurbitis incluſus, craſſitie tamen atque latitudine ſeminibus Cucurbitæ paulò major, annuo juſtam attingens maturitatē ſpatio. Maturas easdem ubi legêre, excuſſum folliculis fructum ſuper ſtoreis expaſſum ad Solem exponunt, donec omnem

mnem exhalaverit humorem. Potum ex eo confectuii in vase fictili ad focum torrent, deinde saxis, quibus frumentum pinsitur conteiunt, farinamque patinæ (arboribus quibusdam certis suâ sponte innascenti Cucurbitæ simili) indunt, & aquam superinfundunt, addito nonnunquam Piperis momento; & sic pro delicato hauriunt potu suillam veriùs colluviem, quàm hominum potionem. Quum aliquando eam peragrarem provinciam, Indus quispiam illam mihi obtulit loram, quam bibere recusavi. Admiratus me cũ effuso dimisit cachinno. Laboranti verò mihi vini penuriâ cùm fastidium sæpè pareret cõtinuus aquæ impurioris potus, commodè subvenit hoc Indorum nectar, alios imitari coacto. Sapore nonnihil amaro & linguam parumper vellicante prędita est ea cælia, nutrit, satiat atque refrigerat corpus, minimè tamen inebriat bibentes. Maxima cum hoc fructu incolæ commeicia habent, in remotiores etiam regiones illum transmittentes, neque merx pretiosior apud eos reperitur, unde etiam maximas acquirant opes, colligantque divitias.

Cacacius sive Cacao) Indiæ Occident. part. 9. l. 4. c. 22.

C*Acao* fructus eſt arboris cujusdam, quæ multarum apud Indos ſuperſtitionum cauſa fuit: Amygdalas magnitudine ſuâ ferè exæquat, craſſior paulò, jucundique toſtus ſaporis. Habetur apud Indos non ſolùm, verùm etiã apud Hiſpanos magno in pretio, ut theſauri loco illum recondant & aſſervent novę Hiſpaniæ mercatores. Quòd ſi ſiccatus adSolem fuerit, longo durat tempore, unde naves eo repletæ ex Guatimalę provinciâ advehuntur. Anno nonageſimo ſeptimo in portu Guatulco novæ Hiſpanię, ejus ultra decem ponderum navalium millia combuſta fuere à Duce quodam Anglo. Monetæ inſuper vicem implet hic fructus: quinq; enim *Cacao* rem quandam emere poſſunt, triginta pretioſiorem, centumque rurſus aliam absque omni controverſiâ. Quinimò liberaliores qui ſunt, pauperibus pro eleemoſynâ diſtribuunt. Potum ex eo conficiunt *Chocolate* nuncupatum, quē quod tanti faciant, qui nunquam libavit, admirabitur, eosq; veſanos arguet, cùm faſtidium pariat primitùs bibenti:

Pera-

Peragrantibus eorum provinciam obvii propinant honorisque loco offerunt tàm Indi quàm Hiſpani. Quin horum fœminæ, quæ aliquandiu inibi moratę, absque ſuaviſſimo hoc *Chocolates* hauſtu vivere nequeunt. Variis illũ attemperant & præparant modis, nunc ferventem, mox frigidum aut tepidũ quoque exhibentes aromatibus conditum, plurimoq́; *Chile*. Placentam ex eo fructu parant pectori ventriculoque amicam, tuſſiq́; avertendæ perutilem. Quisquis verò à primis non aſſuetus eſt bibere annis, vix illo delectabitur potu. Arbor, cui innaſcitur hic fructus, mediocris eſt magnitudinis, formâ ſpectabilis, fronte ſuâ coronam æmulans tenerioris atq́; delicatulæ naturæ, ut majorem ſibi ſemper adjunctam arborem poſtulet, cujus umbrâ ab æſtu vindicetur ſolari, quam matrem *Cacao* indigitant. Agros planitiesque, quibus inſeritur, *Cacaotalen* nominant, regione, quæ illi natalis, *Guatimala* dictâ.

Io-

JOHANNES EUSEBIUS Nierembergius Madritensis Histor: natur: lib. XV. cap. 22.

De arbore Cacai.

IN *Cacaoaquahuiti* seu arbore *Cacai* magna deteguntur humanæ sortis volumina, inquit *Franciscus Hernandus*: In veteri siquidem orbe, perque prisca illa tempora, quę vitæ hominum erant necessaria, atque adeò apud alios cùm deessent quęrenda, non rependebantur ære, nondum aureus argenteusve circumferebatur numus, aut pecudum Regumve aut Principum simulacra metallis cernebantur insculpta: rerum permutatione vivebatur, ut olim factum cecinit Homerus; & fructuum, quos recondebant, factâ aliis copiâ, mutuum ferebatur auxilium. Tandem æra percussa atque signata sunt, & mille rerum effigies numismatis impressæ conspiciebantur: at in novum mundum nunquam avaritiæ signa penetraverant, aut

caput

caput erexerat ambitio, donec noſtri in eam velis & vento devecti, impetũ fecêre. Non uſq; adeò ſplendebant illis argẽtum atq; aurũ, quib⁹ præcipuè abundabant. Avium pulcherrimarũ plumæ lintea quædam goſſipina ac gemmæ, quæ ea fert affatim ſuapte ſponte tellus, erat divitiarum & copiarum ſumma. Nondum armillæ, torques aut brachialia, niſi fortaſſis è floribus concinnata, plebi innotuerant, aut margaritæ ullo erant illis in pretio. Nudi penè incedebant, vitam degebant hilarem, neque vaſtos congerendi theſauros, aut rei familiaris augendæ, velut de futuro parùm ſollicitos, cura evigilabat: in diem vivebatur, indulgebatur genio humili ſorte, ſed tranquillâ & felici, & potiſſimis naturæ bonis magnâ cum jucunditate potiebantur. Semen *Cacaoati* erat illis pro nummo & eò præcipua vitæ præmia, cùm opus erat, comparabantur. Duratque in hodiernum uſq; diem non paucis incolis hic mos. Quidni? quando quibusdam orientalium gentium cochleæ venereæ, & aliis folia quarundam arborum aliisq; alia pecuniæ gerunt vices. Quin & ex eodem ſemine, quo commer-

mer-

mercia inibantur, fervebant emporia & in varios dominos illius ope mercimonia transferebantur, concinnabantque potum, nondum vini conficiendi ratione reperta: cùm tamẽ nonnulla vitium sylvestrium ac genera labruscarũ apud illos suapte sponte in sylvis passim provenirent, arboresque & frutices, quibus advolvebantur, uvis acinisque variorum colorum & pampinis condecorarent atque gravitate suâ incurvarent. De hoc ergò celeberrimo semine, & quod in nostram usque tempestatem & vini & nummi subeat vicem agendum modo, ab ipsâ arbore sumpto initio. Est ergò *Cacaoatiquahuiti* arbor amplitudine & foliis Mali medicæ, longè tamen majoribus atque amplioribus, fructu oblongo Peponi magno simili, sed striato ac rufo *cacahoacentli* nuncupato, semine *Cacahoati* pleno, quod semen (ut diximus) Mexicanis pro nummo est, materiemque potionis eidem genti gratissimæ prębet. Substantiâ idem cõstat pullâ in dispares divisâ particulas, sed probè compositas inter se, tenerâ, multi nutrimẽti, subamarâ subdulcique & temperatâ naturâ, aut aliquantulum frigidâ ac humenti. Sunt

autem

autem, quod compererim, quatuor hujus arboris differentiæ. Prima *Quauhacacahoati* dicitur omnium maxima & ampliorem ferens fructum: Altera *Mecacahoati*, quę mediocri constat magnitudine, ac fructum fert magnitudine à prædicto secundum: Tertia *Xochicacahoati* vocata, minor est ac minorem profert fructum, semenque extrà rubescens, intrà verò cæterorum colore: Quarta omnium minima, & ideò vocata *Tlalcacahoati* seu humilis, pomum fert minimum, haud alterius quàm cætera genera coloris. Quæ differentiæ omnes eâdem pollent facultate, atque eosdem usus præstant, licet postrema potionibus magis inserviat, cæteræ v. nummis aptiores atque commodiores sint. Posset quoque & *Quauhapatachtli* ad earundem arborum genus referri, sed amplior est arbos, & ampliora habet folia fructusque & semina, quę dulciora quoq; sunt cæteris, & pro Amygdalis, pręsertim tosta, aut Saccharo condita edi atq; usurpari possunt, quanquā parandæ potioni sint incommodiora. Auctâ igitur ægritudine, laborantibus exhiberi solet ex eo semine parata potio, cui nihil præterea admixtum sit, eō-

tem-

temperando æſtui ac fervori placando, & his quoq; calida hepatis alterius partis vexat intemperies. Si v. 4. granis uncia unica miſceatur gummi ejus, quod vocant *Holli* bibaturque, dyſentericos affectus mirè coërcet : verùm ſunt gummi ipſum granaq; priùs torrefaciendà ; grana ſiquidē adeò pinguia ſunt, ut exprimere, ſi libeat, poſſis ab eis oleum ; gummi v. tenaciſſimâ & valdè glutinosâ vi eſt prędìtum. Nimius autem ejusdem potionis uſus viſcera obſtruit, colorem inficit, & ad cachexim & inſanabiles alios morbos perducit. Sed quoniam & compoſitæ & ſimplices parari ex eo potiones ſolent, atque hæ nō unica tantùm ratione, aut eisdem ex rebus, his ramillis, floribus, aliisve plantarum partibus in farinam redactis & adjectis , in eis enarrandis haud immeritò immorandum.

Primum ergò potionis genus, ex eo ſemine parari ſolitum, *Atextli* ſeu madens dicitur. Fit hoc ſimplex ex centum plùs minùs granis *Cacahoati* crudis aut torrefactis, ſed probè contuſis, & commixtis *Frumenti Indici* portioni , quæ molliora reddita, ambabusque manibus modò apertis, modò conjunctis, in capa-

capacem figurâ efformata possint commodè comprehendi. Si verò libet parare compositum, addes *Mecaxochiti*, *Xochinacaztli* & *Tlixochiti* fructus contritos & commixtos reliquis, mox verò, quantum satis sit, agitabis, transferenda a. excelsiori loco in aliud atque aliud vas. Hæc potio est, donec spuma demum excitata partibusque pinguioribus, & ad olei naturam propriè accedentibus, ad superiora elevatis, sorbeantur, quæ leviora sunt, & gustu gratiora, aut seorsim majori jucunditate degustentur. Vis compositæ est, Venerem excitare: simplex enim refrigerat, atq; impensè nutrit. Aliud genus fit ex centum & viginti granis *Cacahoaparlachtli*, totidem *Cacahoati*, *Frumenti* verò *Indici* pugillo uno.

Tertium verò, *Chocolati* vocatum, paratur ex granis *Pochoti* & *Cacahoati* æquâ mensurâ, quòd magnoperè traditur corpora impinguare, si frequentiùs eâ uti contingat, ergò contrita omnia in fictile funduntur, agitanturq; ligneo pistillo, donec portio pinguior magisque spectans ad aëream naturam innatet, quam seponunt ac seorsim collocant, residuoque immiscent *Frumenti*

præ-

prędicti emolliti pugillum unum. Postquam verò in liquorem sorbitioni idoneum sunt omnia redacta, id pinguetudinis, quod separaverant, rursus commiscent, atque ita demum tepidum potant, aut aliis sorbēdum propinant hecticâ febre consumptis, tabidis atq; extenuatis mirè utile.

Aliud genus *Tzone* dictum, paratur ex *Frumenti Indici* & *Cacahoati* torrefacti æquis portionibus & modicâ quâdam ejusdem *Frumenti* emolliti parte decoctis, donec sorberi possint, quę demum refrigescentia nutrimenti nō medicamenti vices gerunt. Seritur juxta *Quauhcacahoati*, umbræ gratiâ, arbos *Atlinam* vocata. Nascitur in calidis frigidisque regionibus, locis uliginosis, aquosis, & humentibus.

Aceotes) Nieremb. l. XV. Cap. XLVIII. De Achioti, seu medicinâ tingendo aptâ.

ACHIOTI, quam Michacacanenses *Chacangariqua*, & interdum quoque *Pamacua* nuncupant, arbor est magnitudine, stipite, atque omni prorsus formâ mali medicę, foliis ulmeiis figurâ, asperitate & virore similibus, colore extrinseco

ſeco corticis trunci & ramorũ fulvo, intrinſeco verò in viridem magis inclinante, & ligno ipſo aculeato & candenti, floribus magnis, ſtellatis, quinûm foliorum & ex albo rubreſcentibus, & fructu herinaceis ſimili: Amygdalarum viridium parvorumq; formâ & magnitudine quatuor modicis diſtincta angulis, qui ſecundùm lõgitudinem diſcurrunt. Hi cùm maturi ſunt, dehiſcunt, oſtenduntq́; intra cavitatem grana quędam acinis uvarum ſimilia, admodum rubreſcentia, frigida ordine tertio, ac nonnullam ſiccitatem adſtrictionemq́; participantia. Regionibus provenit calidis, locis potiùs ſiccis quàm humidis. Indi maximi æſtimant hanc arborem, atq́; ideò juxta eam domicilia ſerere conſueverunt. Folia fert toto anno, ac fructũ vere edit, quo etiam tempore colligi ſolet. Materies utilis eſt igni velut è ſilice excitando, ſi lignum ligno fricetur. Cortex verò funibus texendis, qui ſunt cannabinis firmiores: ac ſemen pictoribus coccineo colori exprimendo, innatans liquori æquè frigido. Nec minùs utile Medicis: extinguit enim epotus aut admotus febrientium incendia, opitulatur dyſentericis, repellitq́;

tu-

tumores prẹter naturam, quò fit, ut epithematis, frigorificis potionibus, vocatis Iulapiis, & quibusvis infrigidantibus cibariis & medicamentis miſceri perquam accommodè poſſit. Additur ſemen *Cacaoati*, refrigerii gratiâ commendandique coloris atq; ſaporis, dentiũ dolores à cauſâ calidâ ortos levat, corroborat, evocat urinam, ſitim extinguit, atque croci apud aliquas gentes gerit vicem. Excipiunt parando pigmẽto grana jam matura, atq; in calentem aquam projiciunt, agitantq; continentem eodem ſemper modo, donec totus penè color in aquâ hæreat; permittunt demum ſubſidere, ac in placentulas efformant eodem ferè modo, quo ſolet *Anil* ſeu *Mohuitli* parari ex *Xiuhquiliti*, ut, cùm opus ſit, in uſus evocentur. Eſt verò adeò tenax hoc pigmenti genus ut ſemel illitum vix, etſi vehementer extergas, poſſit deleri; urinæ autem permixtum ſit indelebile. Adſtringit nonnihil, ideoque cum reſinâ permixtum medetur ſcabiei atque ulceribus, ventriculum corroborat, fluxum alvi cohibet, lac auget, permixtum cruſtis *Cacaoati*, jucundiorem efficit potum, quem reddit innoxium, quâcunque menſurâ biba-

bibatur; ejus siquidem gratiâ facilè ac citra satietatis incommodum solet concoqui. Provenit in calidis plagis, qualis est Hoitzocensis.

Chile) Nieremb. l. XV. c. LXXX. De *Chilli*.

C*Hilli*, seu Piper Mexicanum, planta est ferens siliquas illas, quas ab Haitinis agris & ab antiquis, ut quidam volunt, *Siliquastra*, & ab Hispanis *Piper Indicum* vocantur: quod licet jamdiu in nostrum orbem translatum sit, ibique & in hortis, & in vasis fictilibus ornamenti & usus gratiâ seratur, & habeatur in deliciis, tamē apud Indos multò plura eorum genera reperiuntur, & orexi excitandæ commendandisque ferculis in usu quotidiano est, adeò, ut nullam sit reperire mensam sine *Chilli*, atque ideò quotidiano experimento sint illius facultates notissimæ. Generum omnium (& eorum inprimis, quę in Novâ Hispaniâ proveniunt, de quibus modò agitur) folia Solano similia sunt, & penè paria, si *Quauhchilli* excipias, quę minora eadem fert. Flores candidi, è quibus siliquę oriuntur primò virides, mox majori ex parte in rubrum, & demum

in passeum inclinantes colorem, refertę parvo semine, exili, candicante, contuso, in orbem effoımato, acris gustûs, atq; urentis naturæ, quæ ad semen præcipuè attinet. Quartum caloris gradum attingunt, & tertium ferè siccitatis, etsi recentes excrementitio quodam humore abundent, qui totus penè vetustate evanescat: unde fit, ut sæpè excitato flatu Venerem stimulent, ac interim alvũ non sine quodam tenesmo ac sensu doloris, his pręcipuè, qui hujusmodi condimento antea non assueverant, leniter emolliant, quanquam ejus rei acumen possimus non immeritò in causâ esse affirmare. Vrinam & menses evocãt, corroborant ventriculum ob frigus imbecillum, coctionem eâdem occasione labefactatam juvant, appetentiam, contemperato ex eis cum vocatis *Tomame* intinctu, mirè excitant, & pituitosos humores undecunque, sed potissimùm coxæ articulis adhærescentes discutiunt & purgant. Quin ajunt, hecticorum peropportunum esse remedium, nutrimentum item calens ac siccum, multumque pręstare, ventrem lumbosq; aculeis *Chilli* madentibus perpungere, sed renes excalefacere, & inflammato san-

ſanguine atq; jocinore ad nephriticos, phreneticos & pleuriticos affectus, ad peripnevmonias aliosque tumores internos, puncta & ſimilia ſymptomata, ſeu nutrimenti, ut ſæpiſſimè Indi ſolent, ſeu condimenti vice immodicè aut frequentiùs utantur, perduçere.

Prior ergò ſpecies, &c.

Mecaſuchil) Nieremberg. l. XIV. c. LXVI. De *Mecaxochiti.*

VOlubilis genus eſt *Mecaxochiti*, binos dodrantes longum, per terram repens, ac circa ſingulos foliorum exortus fundens fibratas radices, capillisvé pares. Folia ſunt magna, pinguia, obrotunda, odora, & acris ſaporis: caules teretes, contorti, & (præterquam unde oriuntur pediculi) leves: fructus Piperi longo perſimilis. Quarto gradu calida eſt ſiccaq; naturâ, & fortaſſis ad Piperis longi ſpecies pertinens. Bibitur cum *Cacaoati*, gratumque illi ſaporem conciliat, corroborat ventriculum, calefacit, oris halitum commendat, attenuat craſſos & lentos humores, adverſatur venenis, iliacis & colicis confert, urinam evocat. Quòd ſi adjungas triginta granis *Cacahoati, Tlilxochiti, Xiperis, Ta-*

vaſci, Xochinacaztli, Siliquaſtrum, Tlaolli, & Achioti certâ menſurâ, mirabilem parabis potionem, ad morbos renum & veſicæ curandos & coërcendos: quâ uſi Hoaſtemalenſes, nunquam ea morbi genera ſenſêre. Menſtrua & partus emortuos trahit cum *Tlilxochiti*, vosque accelerat: obſtructa reſerat frigora, & ex eis ortos dolores tollit, rigorib⁹ febrium opitulatur, & alia his ſimilia præſtat juvamēta. Naſcitur in humectis locis regionū ferventium, qualis eſt Quauhuahuacenſis, & Huejacocotlenſis. Provenit etiam Axuchitlani, ubi *Chilpatli*, nec non *Tizuacan Ytlacual.* Ajunt etiam, jus decocti foliorum capillos denigrare, & fructûs pulverem inſperſum dolores capitis tollere, ſuccum verò ſubaſſæ illitum dentium dolorem ſedare.

Mais) Nieremberg. l. XIV. c. LXXV. De *Tlaolli, Maizióve, deq́ potionibus & placentarum generibus ex eo parari ſolitis.*

QVid mirum, ſi circa mundi primordia, (inquit *Franciſcus Hernandus*) atq; rudimēta illorum temporum nondum excogitatis rebus ad vitam commodè

modè tranſigendam inſervituris, Cerere carentes mirabili ſanè invento, & naturæ omnium parentis bono tuendæ ſanitati apprimè utili) confugiebant ad glandes & hordeum, quibus modò ſues, & ſique ſunt ſordidiora animalia, conſueſcunt ſaginari : quando noſtrâ quoque tempeſtate alii oriza & milio, alii ſiliquis arborum quarundam, *Yucâ* alii, herbæ notæ, radice, alii *Ilianthо* & *Guayaris*, & (ut cætera, quę innumera ſunt, pręteream) alii *Tlaolli*, quod noſtri *Frumentum Indicum*, Haitini verò *Maizium* appellant, veſcuntur loco panis. Neque hoc dictum volo in vilipendium *Tlaoll*; quod tantum abeſt, ut vituperem, ut maximè laudem, mirerque Hiſpanos, rerum externarũ diligentiſſimos imitatores, atq; translatores, & alienorum inventorum picas ſuis uſibus adhuc non accommodâſſe, & in ſuas oras transtuliſſe excoluiſſeque frumentaceum genus, & valentibus & malè valentibus, ſi decenter eo utamur, impensè ſalubre, cultu facile, uberrimi & ſecuriſſimi in quovis ferè ſolo proventûs, ſiccitatibus & aliis cœli terræque injuriis parùm obnoxium, & cujus ſatu fortaſſis à fame & mille, quę inde emanant,

mentis comprobatum eſt. Celeriter ſiquidem, ajunt, coctum deſcēdere, corpora, quantum ſat eſt, nutrire, nullum inferre gravitatis ſenſum, mollire ventrem & pectus, calorem febrilem demulcere, pręcipuè, ſi pulvis ejus ex aquâ permittatur brumali tempore gelaſcere, quo uti ſolent Chithimecæ; tùm urinam evocare. Cùmq; mille videatur abundare commodis, ſi aptè paretur, nullamq; noxam inferre (niſi quis dicat, ſanguinis & bilis copiam generare atque augere) non eſt, cur conſentiamus dicentibus, frumento eſſe calidius, difficilè & concoqui & diſtribui, viarumque moliri obſtructiones. Imò cur laudemus Mexicanos Medicos, qui poſthabitâ hordeaceâ ptiſanâ, velut ingratâ guſtui, & ægrotantibus imimicâ, pultes è *Maizio*, quas *Atolli* vocant, permixtas præferunt huic genti conſuetas & gratas, & quæ citra ullam noxam ſuavem ſaluberrimamque alimoniam præſtent. Quamobrem quot modis ſoleant parari, quâ brevitate potero, tum ſanis, tum morbo aliquo affectis deinceps ſum edocturus, modum placētularum ex eodem frumento parandorum differens in calcem Capitis hujus. Sumitur *Nequa-*

tolli

tolli, ſeu *Atolli* melleum, cui calx ſit permiſta, ita ut aquæ ſint partes octo, *Frumenti* hujus *Indici* partes ſex, & *Calcis* una. Tunc carbonib⁹ pauculis impoſitum in fictili obturato emollitur. Quo tempore ab igne amovetur, linteis cooperiendum eſt, & tandem lapide *Metlati* vocato pinſendum, mox in fictili decoquitur, donec cogi inſpiſſarive incipiat, & eo tempore decima pars mellis, quod *Meti* dicitur, permiſcetur, tamdiuq; permittitur bullire, quamdiu opus eſt, ut ad pultium polẽtæve Hiſpanicæ perveniat modum. Refrigerat hoc humectatq; diſtemperie calidâ & ſiccâ obſeſſa corpora, emollit pectus, plurimùm nutrit, corroborat impinguatque extenuatos, & amiſſas vires inſtaurat atq; reſtituit; extergit quoq; & eſt ægrotantibus conveniens victus. Quid? quòd tabidis exhibitum ptiſanæ hordeaceæ gerat vices & à graviſſimis morbis reſurgentibus manus auxiliares præbeat. Sunt, qui adjiciant *Piper Indicum* modicâ mẽſurâ, ſed tum benè valentib⁹ propinatur, & his, quos calida diſtemperies non infeſtat; ita enim gratus palato redditur, & Venerem concitat. Vtuntur eo alimento Indi quibusvis horis diei,

ſeu valeant, ſeu ægrotent, ſed potiſſimũ manè, potum adjicientes. Cœpit jam hujus victus placere quoque Hiſpanis, ſed præcipuè his, qui ab Hiſpanis & Indis, ſeu Indis & Æthiopibus, aut Æthiopibus & Hiſpanis (eò turpitudinis devenêre mores, atq; is factus eſt inter nationes tam varias circa vitia conſenſus) nati ſunt parentibus. Parant aliud genus *Atolli*, quod vocant *Iltac*, ſive albũ, eodem, quo dictum eſt, modo; quanquã jam confectum, & in vaſa, unde ſorbendum eſt, transfuſum virenti conſpergãt *Chilli*, & vocatis *Tomame*, admixtâ inſuper ſalis debitâ portiunculâ. Solent verò tria hæc aquâ dilui, etſi multis ſat eſſe putetur ingenitus illis humor, ut debitè inſpergi queant. Quin & acidum vocatum *Atolli*, quod *Xocoatolli* Mexicani nuncupant, ſolent quoque parare, permixtâ librâ unicâ fermenti, ſeu maſſæ acidæ, libris binis *Maizii*, quemadmodum diximus, emolliti atque contuſi. Fermentum autem parabitur, ſi capias *Maizium* nigrum, & cõficias maſſam ex illo, quemadmodum dictum eſt, quatuorque aut quinque diebus ſervaveris, donec aceſcat, & tunc demum permiſcueris, ut *Atolli* gratum quendam cõtra-

trahat acorem. Mox in vas transfusum sale & *Chilli* conspergatur, atq; ita demum ab ægrotantibus matutino hauritur, ut corpus extergat, urinam evocet, atque alvum expurget. Hoc eodem fermento, ex aquâ frigidâ resoluto atque epoto corpus refrigeratur, cum aut per vehementem æstum, aut ex itinere aut labore quispiam defatigatus sit, vel vehementiùs concaluerit; aut quando renes ita uruntur, ut lotiũ urinarios meatus lancinet atq; exulceret. At album *Atolli*, quod Mexicani *Yollatolli* vocant, ad hunc modum conficitur. Decoctum *Maizium* ad eum, qui dict⁹ est, modum, sine calce tamẽ aut alterius rei adjectione in pultem efformatur, permittitur refrigescere, ac liquatur aquâ, ut bibi cõmodè possit velut acetatũ, de quo paulò antè sumus locuti. Sitim hoc dicitur extinguere, quomodolibet excitatam, atque præcavere, ne si plùs, quàm oporteat, potaverint aquę, lædantur. At *Chillatolli Atollichilli* permixto, ut nomen indicat, paratum veluti pręcedentia cõficitur, sed cum semicoctum est, permiscetur *Chilli* in aquâ eliquati portio, quę gratum faciat gustum ei, qui illo est usurus. Summo manè assumitur contra

frigoris molestias, corroborat ventriculum firmatq; coctionem, pituitam adhærescentem extergit, & quibusvis vacuatis impedimẽtis emundat. Paratur & *Nechillatolli*, seu *Atolli*, cui est *Chilli* permixtum & *Mel*, velut reliqua genera, sed additis prædictis semicocto eâ portione, quâ gratum fiat sorbituris: calidum ita innatum vigorat ac Venerem excitat. Est & aliud *Atolli* genus, *Ayocomollatolli* dictum, quod est *Atolli cum Phaseolis* fragmentisque masseis ejusdẽ *Maizii*, quod fit *Phaseolis* integris incoctis, cùm jam penè est confectum, & cũ semicoctum, fragmentis masseis *Maizii Chillatolli* permixtis, adjectâq; herbâ *Pacotli*, de quâ suo loco. Nutrimenti id optimi & prægrati vicem præstat, & *Epacotli* gratiâ sanguinem à crudis humoribus expurgat.

Pręterea torrefacto hoc semine, & redacto in lævorem, cùmq; exposcit occasio, in aquam conjecto eâ mensurâ, quę nullam adferat spissitudinem & densitatem, & insperso melle *Meti* cocto (tria enim mellis genera ex eo conficiuntur) extergit renes & urinæ meatus, puerorum scabiem curat epotum abstergẽte, quâ pollet, vi, & est frequens hisce gentibus

tibus cibus. Fit insuper ex *Maizii* parvâ quâdam portione, majore autem *Siliquastri* aridi lævigatiq; commixtis, additâ herbâ *Epacotli*, quod vocant *Tlatonilatolli*, admotis igni simul omnibus, donec ea herba percoquatur, quod brevi evenit, ingeriturq; calens, & id potionis genus Venerem excitat, evocat urinam, calefacitq; universum corp⁹ & corroborat. Sed neq; silentio præterire decet *Elaxcalatolli*, quod paratur ex *Maizio* contuso, & efformato in placentulas tres digitos latos crassas, *Incamalli* vocato. His, postquam probè decoctæ sunt, cortex diripitur, mica teritur, ac rursus in frigidam projicitur, in patinâ reponitur agitaturq;, donec cogi incipiat, tunc extracta atq; in vascula cochleari digesta sorbitio epotatur, quæ defectos renes mirè reficit ac fovet. Quin & ex spicâ *Maizii*, detractis granis, ustâ atque in cineres redactâ, *Olloatolli* vocatum parari consuevit, teriturque etiam hæc pars, quæ una tribus *Maizii* partib⁹ permiscetur: rursus v. teruntur similiter omnia & quæ ex eis ad ignem *Atolli* paratur, postquam ad spissitudinem usque percoctum sit, & polentæ densitatem, mox in vasa digestum conspersumque

Chilcotzli, ſorberi ſolet, haud inutile iis, qui nimio ſanguine aut calore redundant. Fit etiam ex *Maizio* & lixivio vulgari percoctoq́;, quod vocant *Quauhuexatolli*, quoniam ex arborum cinere conficitur. Hoc ab eo extractum ablui expedit (in lixivio enim quãdiu oportet manens, emollitur expurgaturq́; & in inſolitum atq́; à cæteris longè diſtantem ita mutatur ſaporẽ) teritur poſtea, & ut reliqua decoquitur, donec juſtam adipiſcatur ſpiſſitudinem; atque ita denum ſumptum expurgare dicitur ſanguinem, neque alium medicamenti aut nutrimenti uſum præbere. Sequitur *Izquiatolli*, quod à torrido paratur contuſoque *Maizio*, ſed cùm decoquendi illud tempus eſt, *Maizii* decocti modicæ adjiciũt portioni, & omnia tamdiu agitant, quamdiu opus eſt, ut juſtam ſpiſſitudinem acquirant, & *Chilli* tandem inſperſo potatur ab iis, qui ob cordis imbecillitatem, aut atræ bilis redundantiam mœrore plerumque afficiuntur. Eſt & *Hoauhatolli*, quod ex *Blitis* rubris fit, ingeriturque inſperſo melle. Præterea *Michohoauzatolli*, quod ex *Michihoauhtli* paratur, picturato nempe *Blitorum* genere, quod ſymphoniam à varietate

tate coloris quidam vocant. De polentę verò pultiumq; generibus, quibus uſa eſt antiquitas, ſatis ſuperque dictum eſt ab aliis: Nos enim, quæ novo orbi ſunt familiaria, necdum veteri ſatis cognita atque perſpecta, ſcribenda ſtatuimus. Paraturi autem ex *Maizio* panem, emolliunt eo, quo diximus, modo ejus grana, mox pinſunt, ac palmis utrisque admotis efformant tenues ac ambitûs mediocris placentulas, quas ſtatim, ut oportet, in *Comalli* carbonib⁹ coquũt impoſitas: & hic vulgatior frequentiorq; parandi panem ex *Maizio* modus. Sunt, qui triplo & interdum quadruplo majores efficiant; nec deſunt, qui & craſſiores. Sunt, qui efforment globulos peponibus ſimiles, & in doliola juxta focum ſita conjiciant decoquenda, permixtis interdum *Phaſeolis*, atq; eis non citra voluptatem veſcãtur. Molles enim admodum ſunt, concoctu faciles & grati ſaporis. Alii hos in dodrantem uſque producunt & quatuor digitorum craſſitudinem, admixtis *Phaſeolis* in patinis ſeu comalibus aſſantes. At Proceribus Indorum placẽtulæ parari ſolent ex colato *Maizio* adeò exiles purę q;, ut translucidæ penè ſint, & à papyro interpolatiore

tiore tenuitate minimè vincantur. Item orbiculi pauci ex colato *Maizio*, qui etsi crassi, tamen omninò videntur translucere: Verùm hæc ad divites tantùm Heroasq; pertinent. Nec est insuavis ille panis, qui in vocatâ Barbaco apparatur ac coquitur. Indi enim, quos Chichimecas vocant, gens fera, barbara atque indomita, à Mexicanâ urbe in septẽtrionem nõ plurimùm recedens, ac per mõtana campestriaq; pellib⁹ tantùm quasdam corporis partes tecta, errabunda ac vaga Scytharum more, aut brutorum pecorumve, venatuque & aucupio, & quarundam sylvestrium ac sponte nascentium arborum fructu, ubi sors tulit, vivens; cùm carnes libet coquere, scrobes in ipsâ terrâ effodiunt, mox ignitis lapidibus sternuntur, medias collocant carnes *Frumenti Indici* massâ obvolutas, ac demum similibus saxis ex terrâ obruunt, tamdiu ibi manere permittentes, quamdiu intelligũt sufficere exquisitè decoquendis; decoctas extrahunt, eisque & pane ad prædictum modum parato, non sine magnâ voluptate atq; utilitate utuntur in cibis. Defluxit jamdiu ad Hispanos Mexici degentes hic mos: Spicas ipsas torrefaciunt appositas

pa-

patinis, aut incoquunt carnibus, & utroque modo granis jucundè veſcuntur.

Solent etiam ex aquâ & *Maizio* jam emollito ac in maſſam redacto per noctem ſimul manentibus parare *Xocoati*, ſeu aquam acidam inde matutino expreſſam, urinæ ardori extinguendo, ac calori cuivis cōtemperando mirabilem, ſi decem plùs minùs unciarum pondere continuis aliquot diebus, jejuno adhuc ventriculo, epotetur. Cujus rei admonendum eſſe Lectorem è re meâ fore putavi. Nec ſolùm eſt uſus fructûs; nam & culmi ejus arundinesvè torrefactæ, & redactæ in pulverem ophiaſi egregiè medentur, ſi cum *Oxiti* ſeu reſinâ miſceantur.

Chicha eſt vinum ex *Maizio*, quâ inebriantur Barbari. Tundunt & moliunt duabus petris *Maizium* admixtâ aquâ, inde fit maſſa quædam. Fœmina, quæ molit, ſumit per intervalla particulam & mandit, rurſus abjicit in maſſam. Dicunt, pro fermento id eſſe, & cauſam jucundæ acedinis: Poſteà aquâ coqvunt, & effuſa in urceos biduo aceſit. Gratiſſimus hic potus Indis, nec contemnunt Hiſpani. Fœminæ noſtrę invenerunt artem

tem elegantiorem conficiendi illum, minori ſtomachi horrore. Salutaris hic potus, ſicut & ipſum *Maizium*, renum & jecoris dolori, calculi & urinę retentioni.

Excellm⁹ Paulus Zacchias, in ſuo de malo Hypochondriaco tracta-tu, l. 2. c. 14.

(Ex Ital. in Lat. verſ.

MEntionem nunc faciam medicamēti cujusdam, paucis abhinc annis è Portugaliâ, quod Indis acceptum refert, ad nos *Chocolatæ* nomine adferri cœptum. Hoc ingredientium indicio, non obſtante eo, quòd temperatam ejus naturam plerique aſſerant, calidum magis eſt, prætendentibus iis licet *Cacao* frigiditatem, quę calidorum admiſtione obtusâ moderatam confectionis efficiat qualitatem. Ego contrarium ſentio, ſemenque ipſum nullatenus frigidæ, ſed temperatę potius conſtitutionis judico, judicandumq; cuivis id guſtanti & examinanti relinquo. Quoniam verò hoc novū aliquod eſt atq; peregrinum medicamenti genus, ejus componendi modum non abs re fore duxi tradendum,

Re-

Recipiunt *Cacao* (fructus est aut, si mavis, semen grandiusculum, Pistaciam magnitudine referens, cortice tenui, sapore Amygdalæ simili) excorticati, benè mundati, seduloq; triti 12. lib. *Cinamomi* subt. pulv. lib. 1. *Anisi* selecti & studiosè pulv. lib. semis. *Vanillas* (sunt baculi longi, angusti, subtiles, coloris fulvi, odoris balsamici, saporis subacris) comminutorum, & per subcerniculum transactorum n°. 6. *Mecacuce* (semē Avellanam nucem repręsentans) manipulos 4. (Aut, si libeat, in locum *Vanillas* & *Mecacuce Moschata Nux*, & *Caryophylli aromatici* 12. assumi possunt) *Maiz* (Indicum frumentum est) contusi, cretique per setaceum, floris separati lib. 3. *Ajonzoli* confracti benèque triti lib. 1. (aut vice *Ajonzoli Amygdalarum Ambrosin*: pistarum lib. semis) *Achiotes* (lignum est sanguinei coloris instar Santali rubri) unciam semis. Sacchari, pro lubitu, ad lib. 4. Subigunt Saccharo Achiotes, omniaque adinvicem benè miscent; ex massâ tabulas cōformant foliis Mali aurei impositas. Qui proinde hâc uti gaudent confectione, ejus unciam dimidiam cum quinque Sacchari drachmis, bullientis aquæ sex un-

unciis injiciunt, benèque contemperant, &, quàm possunt calidè, bibunt. Id quoq; observare solent, ut si parùm Sacchari *Chocolatæ* admistum fuerit, dosin ejus, dum potant, adaugeant. Matutino bibunt tempore, quatuor dein horis aut pluribus à cibo abstinentes. Plurimi magnoperè ejus in confortando stomacho, & adjuvandâ ciborum digestione virtutem deprædicant, quod eximiè nutriat ob seminum & frumentis, *Maiz* præcipuè, quæ insigni satis quantitate compositionem ingrediuntur, facultatem atque substantiam: non tamen, ne pio medicamento multùm calido habeam, adduci patiar; hinc ejus usum apud illos, quib⁹ hypochondria calent, prudētei nec absque judicio admittendum censeo.

L. S.

CVm sub prælo jam ferveret præsens opusculum, supervenêre ex Italiâ literæ ab Excellentissimo Severino *perscriptæ, quibus seriem suarum lucubrationum inclusam voluit, quam publico literatorum orbi expositam,* Lector amice, *æqui boniq; consule.*

IDEA

IDEA
Chirurgiæ universæ restauratæ feliciter per
MARCUM AURELIUM SEVERINUM.

HAbuisti, Lector candide, laborum nostrorum primitias, commentarios luculentissimos de Abscessibus omnis generis, doctis adeò acceptos & erudito orbi, ut in Germaniâ recudēdos judicârint, licet scriptio fuerit tumultuaria & incidens, minimaq;, si ad alia commentaria, quæ jamdudũ domi premo, graviora scilicet & digniora fiat comparatio: Quorum ideam ordinemque in scribenda Chirurgiâ meâ novâ observatum ut meliùs cognoscas, hîc typum singulorum addere non abs re putavi. Chirurgia enim, ut & artes liberales ferè omnes, duplex est, tàm doctrinâ quàm usu constans, sive præcepta tradens & tradita exercens. Illa, quæ doctrinam spectat, cùm Præparatoria, quæ discentes informat, tùm Enarratoria est, quæ plenas suas præceptiones exponit.

Quod ad Præparatoriam, in hâc traden-

dendâ venati ſumus ejusdem principia, partes & paſſiones, objectum item & omnes ſuas cauſas declaravimus: atque ut ad hanc artem comparatus eſſe debeat, quicunque hanc comprehendere velit, docuimus.

Quod ad Enarratoriam, exponere quidem placuit non aliam, quam quæ ab optimis & graviſſimis propoſita eſt. Ejusmodi ſunt Hippocrates & Celſus: cujus quidem poſterioris Viri explanavimus quintum librum, qui tumorum, vulnerum, ulcerum & medicamentorum doctrinam continet. Ex Hippocratis verò ſcriptis librum de vulneribus capitis & ulceribus univerſim noſtris interpretationibus lucidiores reddidimus. Siquæ reſtarent ex hoc genere pertractanda, ex aliis omnibus noſtris tàm veteribus, quàm neotericis ſcriptoribus Chirurgiam compilavimus, per locos communes & per ſolennes vulgatosq́; tractatus digeſtam, non tamen ſine aliquo noſtro acceſſu. Poſthæc Pragmatica, i. e. actu adminiſtrabilis eſt Chirurgia, quæ duplex iterum eſt noſtrâ obſervatione; altera quidem Inermis, i. e. quæ ſeipsâ contenta & ferramentis abſtinens per ingenita inſtrumenta va-

rio

rio ſuo munere defungitur. Accedit autem ad hanc volumen duplex, de adjumentis Chirurgiæ, quæ tàm diætetica, quàm Pharmacevtica & Chymica ſunt, & quod ad Pharmacevticam ſpectat. Eſt & Travmatica reſtituta, quâ cùm ad promiſcua cunctarum partium, tùm ad capitis vulnera poſſis uti.

Reſtat Adminiſtrabilis Chirurgiæ pars altera, ferramentis inſtructa, quæ duplex eſt, cruenta & incruenta. Illa ſectione, hæc uſtione tractatur. De ſingulis his nos partibus ritè ſcripſimus, ad internos & externos corporis affectus efficaciter finiendos: ad utrosque enim Pyrotechnia ordinata eſt, uti & Sectoria, quæ inter cætera ſcarificationem, arteriotomiam, venarum jugularium apertionem & oſſium exciſionem exponit. Chirurgiæ Præparatoriæ ſuo ordine Anatomica, quæ in ſeparatis eſt, acceſſit. Fuerunt autem operum iſtorum tituli hâc ſerie: Illuſtrata Chirurgia, Dogmatica vel Exegmatica Chirurgia, Inermis, Efficax & Trimembris, Zωotomia Democritæa, ſive de univerſo animantium opificio & contemplando & diſſecando æquè perſpecto.

His ſcilicet partibus & his membris corpus

corpus Chirurgiæ veteris per nos restitutæ constat. Cujus operis partes & membra singula vidére prim⁹, sic Comis ut Doctus Vir, cùm Neapolim divertisset, Petrus Castellus: Secundus Henricus Blauodæus, Cl. Parisiensis Professor: Tertius Sagacissimus Guilielmus Harveius: Quartus Eruditissimus æquè ac Celebratissimus Ioannes Veslingius: Quintus Ingeniosissimus Iohannes Georgius Volcamerus Norimbergensis: Et novissimè singula perlegit CL. Vir Thomas Bartholinus, Casparo patre doctissimo doctior filius, qui jam post Anatomiam de luce animantium admirandâ luculentum opus in lucem dedit, compluribus aliis dignis luce commentariis ad edendum paratis. E nostratibus verò Marius Schipanus, Vir mihi nunquam sine honore memorandus, Regni Generalis Archiater. Post hunc Iohannes Baptista Masullius, Medicus omni virtute atque eruditione Spectatissimus, qui de attractione librum conscripsit non contemnendum.

Sed ut omnium oculis exponantur, quibus Neapolim adire non datur, catalogum hîc subnectere amicorum suasu constitui.

MARCI

MARCI AVRELII SEVERINI

Thurii Tarſienſis, Philoſophi, Medici, Regio in Auditorio Neapolitano Anatomes & Chirurgiæ Profeſſoris,

OPERA,

Partim edita, partim ad lucem parata.

I. De recondità Abſceſſuum naturâ lib. VIII. *primò Neapoli, mox Francofurti excuſi.*

II. Zωotomia Democritæa, i e. Anatome generalis totius animantiū quorumlibet opificii, libris V. diſtincta, quorū primo antecedens univerſalis diſputatio, quæ ad Anatomen ſpectat, proponitur: Secundo Zωotomiæ neceſſitas in universâ propemodum humanâ ſapientiâ demonſtratur: Tertio univerſæ fabricæ animalis inſpiciendæ methodus aperitur: Quarto hiſtoria Anatomica varii generis animantium deſcribitur : Quinto ratio diſſectionis ritè adminiſtrandæ docetur.

III. Chirurgia Illuſtrata, cujus libri

 ſunt

ſunt tres: Primus Phyſico-Chirurgicus, i.e. de conjungendis utrisque facultatibus Medicorū: ſecund⁹ demōſtrationes Chirurgicę numero 5. quarū 1. eſt de inſeparabili ſtudio Anatomes & Chirurgiæ: 2. patrocinium inſcripta Chirurgiæ: 3. dotes: 4. prærogativa: 5. calamitas, ſive de cauſis corruptæ Chirurgiæ: Tertius Idea, ſive de principiis Chirurgiæ.

IV. Exegmatica Chirurgia, continens commentaria in Hippocratis librum de ulceribus & vulneribus capitis; in libros technicos ejusdem. In librum V. Cornelii Celſi. Paraphraſis procemii generalis de re Medicâ Celſi.

V. Chirurgia reſtituta, in quâ & ars vulneraria præter communem uſum medendi tradita eſt, ita ut Antipraxis Chirurgica inſcribi queat.

VI. De Chirurgiâ inermi opus, quod eſt propè incredibile, quàm multis novis, pulchris, arcanis certis, ad feliciter medendum experimentis, obſervationibus, hiſtoriis, exquiſitis agendi rationibus; variâ denique doctrinâ, eruditione, methodo incomparabili ſit undiquaq; concinnatum atq; locupletatū. In hoc autē & Chir-

ur-

urgia ſpiritalis eſt ab Authore primum excogitata.

VII. De efficaci Chirurgiâ ſectiones duæ: Prior de omnimodâ ſectione: Poſterior de remedio ignis, & Pyrotechnia inſcripta eſt.

VIII. Authentica Chirurgia, i. e. per locos diſcreta communes.

IX. De adjumentis Chirurgiæ tribus, quorum 1. Diætetico-Chirurgicum, 2. Pharmaco-Chirurgicum, 3. Chymico-Chirurgicum indigitatum eſt.

X. De Sophiſticâ Medicinâ rudimentum.

XI. Vaticinator, ſeu de divinatione naturali, quæ ex cœlo, terris, mari, ventis & animantibus apparet.

XII. Phyſiognomię medicinalis idea.

XIII. Conſultationum Medicarum cẽturia.

XIV. De Viperæ naturâ, veneno, medicinâ demonſtrationes & experimenta nova.

XV. De Reſpiratione piſcium.

XVI. De Lapide frugifero, deque Tuberibus foſſilibus.

XVII. De Manûs opificio commentarius ex Galeno.

XVIII. Oſteologia pro Galeno.

XIX. De Phlebotomià Seilen, ſeu Salvatellæ ſectione paradoxologiâ.

XX. De naturâ Lithargyrii, item de Stibii pulvere medicato.

XXI. Veni mecum medici curatoris. i. e. Praxis curandorum internorum morborum Neapolitana.

XXII. De Fonticulis.

XXIII. In Scribonium Largũ adverſaria.

XXIV. In Hippocratis librum de Morbo ſacro.

XXV. Hiſtoriarum Chirurgicarum Hippocratis ſyllepſis.

XXVI. Corollarium in Aphoriſmorum Hippocratis libros.

XXVII. De triplici corporis humani ſtatu metrica perioche, ex Galeni Microtechne.

XXVIII. Paraphraſis lib. de Mixtis perfectis, qui quartus, Meteorologus vulgò vocatur

XXIX. Græco fonte deducta vocabula noſtra corrupta.

XXX. Problematologus Phyſicus, Anatomicus, Medicus, Philologicus.

XXXI. Centuria epiſtolarum latinè ſcriptarum, itemque præfationes variæ.

XXXII. De locis Dialecticis ex R. Agricolâ; ubi & de normâ repetitionis ſcho-

ſcholaribus ſervandâ. De methodis & ordinibus doctrinarũ ex Zabarellâ & Capivaccâ.

XXXIII. Panſophia, ſeu de naturali ductu ad omnes ſcientias ad omnesque artes via, ratioque demonſtrata in omni naturâ & ſapientium monumentis, non adhuc abſolutum opus.

XXXIV. Iuvenilia, cùm carmina, tùm proſæ, proluſionesque Academicæ.

Vernaculo ſermone.

XXXV. Philoſophia Scacchiorum, i. e. Ludus Scacchiorum, per omnes eorũ univerſales cauſas ad normam philoſophicam examinatus, origine ejus planè inventâ, & ad Rythmomachiã Pythagoræam revocatâ, problematisque quamplurimis ad partem ludi tàm materialem, quàm formalem, & ad cunctas ejusdem minimas adminiſtrationes & momenta ſpectantibus accuratè reſolutis.

XXXVI. Rintrauiamenti delle Rime de Monſignor della Caſa.

XXXVII. Topica di Giulio Camillo abbreviata.

XXXVIII. Della Comedia antica.

XXXIX. Declamationi contra megliori Antichi, Phil. Oratori & Moiſaici.

INDEX

A.

ACcotes, Achioti quid? 63. forma 42. us° 12. 43. qualitates 14. virtutes 43
Acolle, Atolle quid? 24. 52. acidum 54. album 54. 55
Amygdalæ ingrediuntur compositionem Chocolatæ 13. vires ibid.
Anisi vires 12
Aquæ potus æstivo tempore noxius 29
Arthriticis Chile prodest 46
Atextli potionis apud Indos genus 40
Author Marchenensis præf. 3. 8. 9. 10. 20

C.

Cacacius fructus arboris 9. 32. 35. Cacavates 32. Cacaoquahuti 36. Cacaotiquahuiti 38. Differentia 39
Cacacius 1. sive Cacao 34. 63. fructus Cacavates 32. semen Cacaoati 37
Cacacii descriptio 9. 32. 34. 63. duplex genus 10. qualitates & temperamentum 1. 2. 30. diversæ substantiæ 3. comminutio 7. 8
Cacacius an obstruat uteri meatus 8. an alvum constipet 9. pro monetâ ab Indis usurpatur 34. 37. 38. insigne Indorum cum eo commercium 33. 34. 37
Capitis dolores arcet Mecasuchil 48
Caryophyllorum aromaticorum vires 1

Cha-

Chalybs diverſis conſtat partibus 4.5
Chicha Indorum delicatus potus 61. *componendi modus* ibid.
Chile ſive Siliquaſtrum, Piper Indicum 15.45. *quatuor genera* 15. *temperies* 46 *vires ibid. noxa* 46.47
Chilpatilaqua 15.21
Chiltecpin 15
Chocolata è Portugaliâ primùm Romam delata 62 *quid?* 1. &c. 34.41.62
Chocolatæ ingrediẽtia & compoſitio Marchenenſis 10. *Colmeneri* 21. *Nieremb.* 41. *Zacchiæ* 63. *conficiendæ methodus.* 22.41. *temperies* 16. *tẽperata ibid.* 18.19 *calida* 62.64. *reſtinguit ſitim.* 17. *cur pingues reddat* 30.41
Chocolata delicatus potus 33.34. 35. *potandi modus* 24.25.26.33.35.63
Chocolatæ quantitas nimia nocet 27. *doſis ſive portio conveniens ibid. in temperie corporis biliosâ ibid. quando bibenda* 28.63. *quomodo dirigenda ad diverſos affectus* 27.31. *non promiſcuè in potu uſurpanda* 11. 64. *non ſtatim à compoſitione bibenda* 18. 20. *in orbiculos efformatur* 11
Chocolatæ vires 20. *ventriculum confortat* 17.47.64. *vires adauget* 19
Cinnamomi vires 14

Colicis confert Mecasuchil 47

D.

Dentium dolori 44.48

Dysēteric: Holli prodest 40. Aceotes 43.44

F.

Febrili incendio Aceotes convenit 43

G.

Guatimala Cacacii natale solum 35

H.

Hecticorum remedium Chile 46

Hypochondriacis Chocolata cautè exhibenda 64

I.

Iliacis confert Mecasuchil 47

Indorum priscorum frugalitas 36. 37. 48 modernorum humanitas 33.35. delicatissimus potus 61

Indi semina Cacoati sive Cacacium pro monetâ usurpant 34.37.38. cum iisdem commercia exercent 33.34.37

L.

Lac auget Aceotes 44

Lactis diversæ partes 6

Laridum lotum nullam dissolvendi virtutem habet 6

Lithiasis Indis ante Hispanorum adventum incognita 51

M.

Mais, sive Frumentum Turcicum 48.63

lau-

laudes 49. usus 50. forma ibid. cultura 51. temperies ibid. ptisanæ præfertur 52
Ex Maiz pultes 53. potio medicata 54. pot⁹ sitim extinguens 55. cibus 56. potus calefaciens corpus 57. panis 59. placentulæ delicatæ 59. 60. aqua acida 61
Ex Maiz panes cum carnibus cocti 60
Mecacuce quid? 63
Mecasuchil 15. sive Mecaxochiti descriptio 47. temperamentum, vires ibid. 48
Melancholicis conferens 58. non promiscuè Chocolata exhibenda 64
Menses evocat Chile 46
Metatis, sive Metlatis 53. lapis ad pinsendum 22
Meti, sive mel 53
Musti diversæ partes 6

N.

Nucum avellanarum virtutes 13

O.

Ophiasi medentur 61
Oreivelæ 15

P.

Panici vires 14
Papyrus exiccandæ Chocolatæ conducit 23
Paxlaxte Cacacii species 10
Piper Indicum 45. 53
Piperis nigri vires 10
Pulli gallinacei caro sanguinem cohibet 6 jus utero nocet ibid.

Q.
Qualitatum elementorum miſtio 1
R.
Rheubarbarum, ſive radix Pontica diverſis conſtat partibus 4
Roſa Alexandrina uteri meatus reſerat 15
S.
Scabiei conducunt 44
Severini, Marc. Aurel. idea Chirurgiæ novæ 65. 66. 67. 68. *operũ tituli* 69. *&c.*
Siliquaſtrum 45
Subſtantiæ diverſæ ſub eâdem formâ 7
T.
Teneſmum Chile inducit 46
Tzone potionis apud Indos genus 42
V.
Vanillæ ſive Vainiliæ quid? 63. *Vainiliarũ campeſtrium uſus* 12
Venerem ſtimulant 46. 53. 56. 57. *ei adverſatur Mecaſuchil* 48
Ventriculum corroborat Chocolata 17. *Aceotes* 44. *Chile* 46
Vinum æſtivo tẽpore bibitum non nocet 29
Vixacaxtei 15
Vrinam evocant Aceotes 44. *Chile* 46 *Mecaſuchil* 47. *Mais* 57. *Chicha* 62
Vrinæ ardori extinguendo 61

FINIS.

Errata B. L. ſic corriget.

A. 4. a. l. 21. *lege* fovi. A. 5. a. l. 11. Senex, verus ſeverioris &c. pag. 5. l. 26. in o- p. 6. l. 21. tenuem. p. 11. l. 28. Fœtorem. p. 12. l. 24. ſemen. p. 13. l. 4. Panicoq́;. p. 18. l. 21. aliquot. p. 22. l. 21. quid. l. 24. Cacacium. l. 26. ſpatha. p. 23. l. 23. quam. l. 28. eoque. p. 24. l. 20. ſejunctum. p. 31. l. 3. Peponis. l. 25. premimur. p. 40. l. 3. & his, quos calida &c. p. 41. l. 8. ab. p. 46. l. 17. evocant. p. 59. l. 19. in doliola. p. 64. l. 12. frumenti.